

OBZORY

Časopis pro křesťanskou kulturu a konzervativní politiku

Srpen 2007

č. 1

Ročník 4

Roman Joch: Budoucnost (?) křesťanské demokracie •
Michal Pehr: Dilemata lidové strany v dějinách a současnosti •
Petr Holeš: Semknout se, nebo rozkročit? Dilema KDU-ČSL •
Stanislav Balík: Proměny českého politického katolicismu za
komunismu • Matyáš Zrno: Křesťansko-demokratická nebo
regionální strana? • Milan Linhart: Jak křesťanští demokraté
hledají cestu dál • Petr Příhoda: Vyhledky křesťanů v politice:
jsou nějaké?

Vážení přátelé, milí čtenáři,

Budoucnost je zvláštní. Neznáme ji, ale přesto se ji snažíme odedávna poznat. Dříve to lidé dělali pomocí různých znamení, čar a magie. Dnešní doba se na tyto pokusy dívá s despektem. To ovšem nic nemění na faktu, že budoucnost stále toužíme poznat.

Proto lze jen přivítat aktivitu Občanského institutu. Ten koncem května uspořádal v Poslanecké sněmovně konferenci Budoucnost křesťanské demokracie v České republice.

Budoucnost přeje připraveným. Na to nesmíme zapomenout, zvláště dnes, kdy KDU-ČSL neprožívá právě skvělé časy. Preference víceméně stagnují, členstvo vymírá, a naše politika je lidem leckdy špatně srozumitelná.

Snad každý z nás se ptá: Jak z toho ven? Co dělat? Které hodnoty máme víc zdůrazňovat? Máme být víc otevření nebo uzavření, křesťanští nebo sekularizovanější, levicovější nebo pravicovější, ve vládě nebo v opozici? Máme se víc zaměřit na venkov nebo na města? To vše jsou problémy, které nás napadají a každý vidí jejich podstatu někde jinde. Co je tedy správné? Prvním krokem je otevřeně a seriózně diskutovat o problémech a v neposlední řadě se zeptat, co já (každý z nás) mohu udělat pro zlepšení daného stavu.

Uvedení do problematiky a seriózní diskuze byly také cílem již zmíněné konference. Rozhodli jsme se věnovat toto číslo OBZORŮ právě této akci. Přinášíme Vám příspěvky jednotlivých přednášejících, kteří se zaměřili nejdříve na minulost a následně na přítomnost a budoucnost KDU-ČSL. Texty jsou bez redakčního krácení či úprav, v přírodním, pro někoho možná až příliš surovém stavu.

Doufám, že uveřejněné názory nás povedou přinejmenším k zamyšlení. Chceme udělat vše proto, aby se nepříznivý trend obrátil. Naše ideály, mnohaletá tradice i práce našich předků a členů za to stojí. V lednu 2009 budeme slavit 90 let od vzniku ČSL a i to nás zavazuje.

Srdečně Váš

JAN KASAL

Obsah čísla 1/2007

<i>Jan Kasal:</i>	Úvod	2
<i>Roman Joch:</i>	Budoucnost (?) křesťanské demokracie	4
<i>Michal Pehr:</i>	Dilemata lidové strany v dějinách a současnosti.	8
<i>Petr Holeš:</i>	Semknout se, nebo rozkročit? Dilema KDU-ČSL	22
<i>Stanislav Balík:</i>	Proměny českého politického katolicismu za komunismu	29
<i>Matyáš Zrno:</i>	Křesťansko-demokratická nebo regionální strana? K některým specifickým aspektům působení KDU-ČSL v českém politickém životě	37
<i>Milan Linhart:</i>	Jak křesťanští demokraté hledají cestu dál.	42
<i>Petr Příhoda:</i>	Vyhlídky křesťanů v politice: jsou nějaké?	46

Budoucnost (?) křesťanské demokracie

MUDr. Roman Joch, ředitel Občanského institutu, autor několika knih z oblasti mezinárodní politiky a politické filozofie.

Občanský institut se považuje za přítele křesťanské demokracie i všech demokratických stran středu a pravice, v naší zemi i ve světě. Byli bychom však pokryteckými, nedobrymi přáteli, kdybychom své přátele nevarovali před jejich chybami, omyly, nerozumnostmi, či tím, co za chyby a omyly považujeme.

V létě 2006, když bývalý předseda KDU-ČSL navrhl vládu socialistů a lidovců s komunisty, my z Občanského institutu jsme se dopisem obrátili na všechny představitele, poslance a senátory KDU-ČSL a varovali je před tou velkou chybou a nerozumem.

Ve stejně kritickém, leč přátelském duchu bych se i nyní chtěl zamyslet nad problémy křesťanské demokracie u nás i v Evropě.

Hrdinství a ústup

Křesťanská demokracie sehrála v Evropě heroickou roli po 2. světové válce: zachránila mnohé evropské země před nástupem komunismu a poskytla solidní alternativu po šíleném nacistickém experimentu. Křesťanská demokracie byla vlastně alternativou jak vůči nacismu, tak i komunismu.

Nacismus a komunismus byla moderní, revoluční, progresivní, na budoucnost orientovaná hnutí, jež měla snahu totálně změnit společnost a člověka. Představovala revoluční útok proti svobodě, důstojnosti a křesťanskému obrazu člověka; v zápasu proti nim sehrála křesťanská demokracie v 40. a 50. letech 20. století heroickou, přímo nezastupitelnou roli.

Bohužel, od konce 60. let 20. století – období útoku to neomarxistické Nové levice proti představě, že člověk má vnitřní svobodu a z ní plynoucí odpovědnost za své jednání, inherentní důstojnost a neměnnou lidskou přirozenost -, si křesťanská demokracie jaksi neví rady, jak se s tímto útokem vypořádat. Jakoby neuměla čelit útoku proti lidské přirozenosti, jenž sice není tak brutální jako byly předtím ty totalitní nacistický a komunistický, přesto je však svými důsledky neméně destruktivní. Od konce 60. let vede evropská křesťanská demokracie již jen rozpačité ústupové boje. Žádné pomyšlení na protiofenzívu, natož vítězství, již nemá. Plácá se jako leklá ryba na suchu.

Příklad: Sociálně křesťanská strana ve valonské části Belgie se tak styděla za svůj název, že se přejmenovala na Demokratický humanitní střed. Následek? Ztráta voličů a propad.

Nebo: Křesťanská demokracie v katolických kantonech Švýcarska opustila svou

křesťanskou konzervativní identitu – a následek? Kolaps. Protestantská Lidová strana, jež se do té doby vyznačovala jen odporem vůči imigrantům, naopak přijala za svůj konzervativní křesťanský program ve všech otázkách – a následek? Volební a voličský růst, získala katolické voliče, které předtím křesťanská demokracie opusťla a stala se de facto novou, celo-švýcarskou křesťanskou demokracií.

Ztráta směru?

Poučení? Křesťansko-demokratické strany, které nařadí svou křesťanskou konzervativní identitu, ztrácejí voliče. V sekularizované post-křesťanské Evropě nezískají nové, tj. sekularizované voliče, ale ztratí své staré, tj. křesťanské voliče (ve prospěch buď sociálních demokratů anebo malých stran krajní pravice). Pro křesťanskou demokracii nemá smysl se příliš pít po sekularizovaných voličích – těm bude vždy podezřelá. Rovněž ekonomické téma není pro křesťanskou demokracii rozhodující, či určující a definující: nikdy nebude „sociálnější“ než sociální demokracie a nikdy nebude liberálnější než strany typu ODS. To, co je pro křesťanskou demokracii určující, je téma hodnotové, je to hodnotový konservatismus. Pokud jej křesťanská demokracie vyznává, má (křesťanské) voliče. Pokud jej opustí, její voliči opustí ji.

To si však evropská křesťanská demokracie neuvědomuje. Případ Rocco Buttiglione ukazuje, že evropská křesťanská demokracie není schopna konzervovat to, co je jí drahé, nýbrž že se vydala na cestu ke kapitulaci. Nehájí hodnoty, které jsou jí vlastní, nýbrž svými chabými ústupovými boji doufá dosáhnout pouze jediného cíle: toho, že její definitivní a totální porážka nenastane zítra, ale až pozítří.

Češi následují

Tato mentalita infikovala už i KDU-ČSL. Demonstrují to na dvou člancích v květnovém čísle stranického časopisu *Nový hlas*.

Jedním z nich je rozhovor s ministrem Cyrilem Svobodou (předsedou Legislativní rady vlády) o tzv. antidiskriminačním zákonu, který Svoboda navrhuje a obhajuje, i když v minulém volebním období někteří poslanci KDU-ČSL proti němu hlasovali! Teda onen návrh zákona není bezproblémový a nekonfliktní, jak by se mohlo zdát z nadšené obhajoby Cyrila Svobody.

Svoboda identifikuje tzv. antidiskriminační zákon s rovností (já bych jej spíše ztotožnil s rovnostářstvím); tuto rovnost pak označuje za křesťanskou hodnotu. To je však tvrzení, které si rozhodně vyžaduje kvalifikaci, již Svoboda neučinil a kterou dokonce jeho antidiskriminační zákon popírá: z křesťanského hlediska jsou si lidé rovni v metafyzickém smyslu, v tom, že všichni jsme bratři a sestry, děti jednoho nebeského Otce; z křesťanského hlediska si však lidé nejsou rovni fakticky. Křesťanství rovnost rozhodně nepřehání, neboť nad lidskými skutky vynáší mravní

soudy a podle toho, jaké to skutky jsou, zda mravné anebo nemravné, považuje lidi nikoli za sobě rovné, nýbrž naopak za sobě velice nerovné. Podle křesťanství si v Božích očích apoštol Jidáš a apoštol Jan vůbec nejsou rovni; naopak, jsou si velice nerovni.

Cyril Svoboda dále uvádí, že pokud se někteří lidé ve svých přesvědčeních a hodnotové orientaci liší, není správné je ze společnosti vydělovat, trestat. Ano, trestat lidi rozhodně není správné kvůli přesvědčení a orientaci, a to ani nikdo nyní, před přijetím tzv. antidiskriminačního zákona, ani nedělá, neboť trestají se jen zlé skutky. Pokud však tito lidé zastávají politické přesvědčení či mravní (lépe a přesněji řečeno nemravní) postoje – a na jejich základě i opakovaně jednají –, je pro nás nyní možné jím dát najevo alespoň svůj nesouhlas nebo opovržení, například tím, že odmítneme jejich společnost či sdružování a spolčování se s nimi. To je však svoboda, kterou nám chce tzv. antidiskriminační zákon vzít.

Kopírování levice

Cyril Svoboda pak dodává, že středem vyspělé společnosti je a má být lidská důstojnost. Konečně od něho zaznělo konstatování, které je plně adekvátní. Uvědomuje si však Svoboda, co to lidská důstojnost je? Evidentně nikoli, jinak by nemohl prosazovat tzv. antidiskriminační zákon! Co to tedy je ta lidská důstojnost? Co to je, co nacisté a komunisté tak brutálně pošlapali? Proč lze říci, že nacismus a komunismus lidskou důstojnost znásilňovaly? No přece proto, že neumožňovaly lidem svobodu volby ohledně jejich osudů! To je lidská důstojnost: brát vážně lidskou jedinečnost a umožňovat lidem svobodu volby ohledně svých osudů! A právě součástí této svobody, svobodu smlouvy a spolčování, nám tzv. antidiskriminační zákon bere! Bere nám svobodu smlouvy a spolčování tím, že nám bere svobodu se s některými lidmi nespolečovat a smlouvu s nimi neuzavírat. Avšak bez svobody se s někým nespolečit, smlouvu neuzavřít, je svoboda spolčování a smlouvy iluzorní a neexistující. Není svobodou, nýbrž státním diktátem.

Již nyní nám platný zákoník práce zakazuje s někým smlouvu neuzavřít na základě jeho - či jejího – politického přesvědčení, byť by to bylo přesvědčení nacistické nebo stalinistické. Antidiskriminační zákon chce tentýž princip vtáhnout i do soukromé sféry bydlení a vzdělávání. Tím, že nám bere svobodu smlouvy a spolčování, uráží naši lidskou důstojnost, neboť nám vlastně říká: můžete mít své názory, svá mravní přesvědčení, ale na jejich základě již nesmíte jednat! Je to útok proti lidské důstojnosti v tom, že lidská přesvědčení a volby nebere vážně.

Prominentní politik KDU-ČSL tak svou obhajobou tzv. antidiskriminačního zákona vlastně kopíruje levicově-liberální *mainstream* v Evropě a usiluje o společnost, která by byla uniformní, rovnostářská, nudně šedivá a bránící lidem nenásilnými prostředky projevovat své preference ohledně toho, s kým se chtějí a s kým nechtějí spolčovat.

Zatuchlé představy?

Druhý článek napsala Marie Jílková ze Sdružení žen KDU-ČSL. Píše v něm o návrh vicepremiéra a ministra práce a sociálních věcí Petra Nečase, že muži by měli mít možnost vybrat si jeden týden rodičovské dovolené během dvou měsíců po narození dítěte. Tento návrh pana Nečase má spoustu dobrých důvodů pro, přičemž ten hlavní je ten, že tento návrh rozšiřuje svobodu volby rodičů. Špatně by bylo, kdyby návrh otcům rodičovskou dovolenou zakazoval, nebo přikazoval.

Podívejme se však, jak tento dobrý návrh Jílková obhájí: „Ale rozhodně je to užitečný experiment, který by alespoň časem mohl narušit zatuchlé české představy, jak má a nemá vypadat ‚správná‘ rodina.“

Velký křesťanský demokrat Konrad Adenauer kdysi svůj politický program shrnul do myšlenky *Nur keine Experimente!* – jen žádné experimenty; žádné experimenty s lidskou přirozeností.

Jílková však velebí experiment pro experiment, a oněmi uvozovkami popírá i samotný koncept normality, normální rodiny, čímž totální akceptuje neomarxistický žargon Nové levice, podle něhož neexistuje nic, co je správné a normální samo o sobě. Správný model rodiny prý neexistuje, jsou je různé modely, a my máme s nimi experimentovat. Přitom v situaci demografického kolapsu Evropy je právě tradiční rodina s otcem, matkou a dětmi, ano, ona správná a normální rodina, správná a normální bez uvozovek, tím nejlepším řešením problému současné evropské společnosti; nikoli tím problémem, který má být řešen experimenty! Zdá se ale, že někteří členové – v tomto případě členky – KDU-ČSL v jednom z nejdůležitějších společenských, politických a kulturních konfliktů současné Evropy stojí na straně druhé, než je ta křesťansko-demokratická.

Pokud se křesťanská demokracie vydá touto cestou kapitulace před radikálně levicovými experimenty s lidskou přirozeností a rodinou, ztratí nejen své voliče, ale i důvod svého bytí. A s následně i své bytí samotné. Někteří z nás se pak nebudou moci vyhnout pocitu, že to tak vlastně bude dobře.

Dilemata lidové strany v dějinách a současnosti.

Michal Pehr

Slovo dilema je řeckého původu, které má dva významy. Za prvé je to nutnost volby mezi dvěma vylučujícími se možnostmi a za druhé je to sylogistický úsudek s dvěma implikativními a jednou disjunktivní premisou. Dilema má ovšem širší pojem. Podle Ottova slovníku naučného v rozšířeném smyslu slova sluje dilema každý případ, kdy člověk mezi dvěma věcmi voliti má (alternativa), ač volba v obojím případech stejně trudná jest. Velmi volně a přeneseně řečeno dilema je problém a naši otázkou je jaké problémy-jaká dilemata měla lidová strana v minulosti.

Při studiu problematiky dějin lidovců a křesťanských demokratů velmi často narážím na otázky, byla lidová strana silná anebo slabá, kolaborující nebo spolupracující, uzavřená nebo otevřená, klerikální nebo sekulární, levicová nebo pravicová, křesťansko-sociální nebo katolicko národní, národní nebo mezinárodní, česká nebo československá, česká nebo moravská.

To vše jsou otázky s kterými se každý chtěl nechtěl při studiu dějin této strany potýká. Tyto problémy mají pochopitelně v mnohém přesah i do současnosti a odpověď na ně se jen těžko nalézá. Jejich nalezení je v duchu: dejte mi pevný bod a já pohnu zemí. Odpovědi na ně nalezneme v dějinách.

Nastínit v základních rysech vývoj lidovců od jejich vzniku je úkol velmi nesnadný. Je těžší o to, že během 40ti let socialistického režimu byla dějinám této strany věnována jen velmi malá pozornost. Tato situace se v souvislosti se společenskými změnami mění až od konce 80. let 20. století postupně k lepšímu. Především chci odpovědět na následující otázky: Jak strana vznikala? Jaké měla postavení ve společnosti i v politickém systému? Kdo ji podporoval i reprezentoval?

Vznik strany souvisí především se vznikem nového státu. Světová válka vše změnila. Změnila se i katolická církev včetně politického katolicismu, ze kterého nová strana vzešla. Tato proměna byla umocněna ještě skutečností, že se měnil český politický katolicismus, který se nacházel v hluboké krizi. A i o něm navíc platilo, že vše české se záhy měnilo na československé, zůstávajíc českým. Československá strana lidová se vytvořila jako nová katolická strana z celé řady předválečných stran, především pak ze dvou významných proudů, a to z české a moravské křesťanskosociální strany a moravské katolickónárodní strany.¹ Její vznik lze chápat jako reakci na dobovou situaci. V pová-

¹) Z literatury k dějinám ČSL v období první republiky lze například uvést Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990; Podaný, Václav: Protiklerikální hnutí a Čs. strana lidová v letech 1918 – 1925, diplomová práce FFUK, Praha 1972; Kopecká, Jana: Československá strana lidová v letech 1935 – 1938, diplomová práce FFUK, Praha 2000; Blabolil, Antonín: Křesťanská politické hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová I. Praha 1969; Blabolil, Antonín: Křesťanská politické hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová II – Zájmové složky Československé strany lidové a přidružené organizace. Praha 1969.

lečném období bylo katolické hnutí vyřazeno z rozhodování o novém státě. V této situaci byla lidová strana vlastně jediná, která mohla reagovat na nově vzniklou situaci. Dlouhodobé sepětí katolického oltáře a habsburského trůnu ovlivnilo negativně českou společnost v pohledu na vše, co souviselo s katolicismem. Hnutí Pryč od Říma, stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze a postupný vznik nové husitské církve byly událostmi, které symbolizovaly protikatolické nálady, kterými byli představitelé politického katolicismu ořeseni.² A právě na tyto ořesy a změny ve světě politiky mohla reagovat jen nová strana.

O nové straně platilo, že byla slabá i silná zároveň. Silná byla v tom, že se díky svému křesťanskému programu, respektive programu křesťanského solidarismu³, opírala o poměrně velké množství věřícího obyvatelstva, které jí zvláště na Moravě vytvářelo silné pozice. Slabou byla právě kvůli svému křesťanskému programu. Ten jí totiž umožňoval, aby ve svých řadách měla zástupce všech vrstev obyvatelstva od nejchudších až po nejbohatší. To zákonitě vytvářelo zdroje konfliktů. Silná a slabá byla i v organizaci. Silná byla v této oblasti díky své síti spolků, odborů a zájmových organizací,⁴ které vytvářely „základnu politického katolicismu“.⁵

Organizačně byla strana zároveň i slabá. Již výše jsem se zmínil, že lidovci vznikli sloučením stran a toto slučování bylo postupné a ne jednoduché. ČSL vznikla na dvou ustavujících sjezdech, a to ve dnech 5. – 6. ledna 1919 v Praze a na Moravě a ve Slezsku na sjezdu v Brně 26. ledna 1919⁶. Vznikla tak strana tvořená zpočátku dvěma naprosto autonomními složkami, spojovanými jen společným parlamentním klubem, názvem, zájmy a společným nepřítelem. Byly vlastně jedinou stranou s takto volnou organizační strukturou v tehdejší Československu. V Čechách je vedl Msgre. Bohumil Stašek (1886–1948) a moravskou část vedl Msgre. Jan Šrám-

²) O vzniku nové církve viz Peroutka, Ferdinand: Budování státu III. Praha 1991, s. 885 – 903.

³) Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 13. „...Podstatou [křesťanského solidarismu – pozn. aut.] byl smír a spolupráce všech tříd a vrstev obyvatelstva, dělníků a podnikatelů, statkářů se zemědělskými proletáři rolníků a dělníků v zájmu veřejného blaha a pokoje. Křesťanská solidarita měla vycházet z nové (křesťanské) hospodářské soustavy, jejíž podstatou mělo být soukromé vlastnictví výrobních prostředků, hospodářská samostatnost jednotlivých podnikatelů, kteří se však měli podříditi společenskému celku a cíli, jímž je blaho společenské.“ Křesťanský solidarismus měl být prostředníkem ve všech sporech mezi zaměstnavateli a zaměstnanci.“

⁴) Organizace, které strana budovala s přímou či nepřímou podporou církve a byly pod vlivem lidové strany, lze rozdělit především na odborové hnutí, hospodářské organizace, ženské a mládežnické organizace. O těchto organizacích blíže viz Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 36 – 44 a Blabolil, Antonín: Křesťanská politická hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová II – Zájmové složky Československé strany lidové a přidružené organizace. Praha 1969.

⁵) Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 26.

⁶) Blabolil, Antonín: Křesťanská politická hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová I. Praha 1969, s. 28

mek. Společný parlamentní klub vedl Šrámek, a to díky většímu vlivu moravské organizace. Nejen v této oblasti bylo moravské křídlo vlivnější. Svoji moc odvozovalo od širší členské základny, stejně jako i od skutečnosti, že protikatolická vlna nebyla na Moravě tak silná jako v Čechách.⁷ Větší vliv Moravy vyvolával jistou animozitu mezi českým a moravským křídlem, která v podobě nejružnějších konfliktů přetrvávají ve větší či menší míře dodnes.

Straně udával směr především Šrámek. Ale i on, stejně jako kdokoliv jiný, si musel uvědomit, že tu může být úspěšný pouze ten, kdo umí vyrovnávat rozdíly mezi jednotlivými složkami, především mezi českou a moravskou částí. Lidovci byli klasickou stranou středu, ve které se svářily jednotlivé směry a proudy více než v kterékoliv jiné straně a to byla jedna z jejích největších slabin.

Naopak silná byla na poli českého politického katolicismu, který přes všechny krize byl stále nezanedbatelnou složkou v českém politickém životě. Lidovci jej v podstatě reprezentovali. Ostatní české katolické strany vznikaly až odpadem od nich a jejich existence končila většinou s následujícími volbami pro nedostatek příznivců.

Všechny tyto frakce měli společný pocit, že lidová strana se zpronevěřila svým původním ideálům, přičemž každá z těchto skupin viděla původní ideály někde jinde. První dvě skupiny byly levicové a poslední byla naopak výrazně pravicová.

První frakce se oddělila pod vedením poslance Aloise Kaderky,⁸ který se dostal do rozporu s vedením ČSL pro svoje radikální názory v otázce provádění pozemkové reformy. Požadoval, aby bylo pokud možno co nejvíce půdy zabaveno a přerozděleno nejchudším rolníkům. V květnu 1924 byl proto vyloučen ze strany a Kaderka pak založil spolu se svými stoupenci Československou domkářsko-malozemědělskou stranu.

Druhou skupinou byli někteří křesťanští odboráři. Zvláště pak se jednalo o lidoveckého poslance Antonína Čuříka,⁹ autora zákona „o ochraně dělnictva před terorem“. Ten spolu se svými kolegy odboráři založil v roce 1929 Československou křesťansko-sociální stranu (nazývanou často „čuříkovci“). Bylo to v době, kdy ČSL byla součástí koalice občanských stran, kde nejvýznamnější roli hrála Republikánská strana (agrárníci). Čuříkovci měli pocit, že tímto spojenectvím ČSL opouští svůj program a směřuje příliš doprava.

⁷⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 17

⁸⁾ Alois Kaderka (20. 9. 1889 Chlum u Letovic – 9. 3. 1975 Chlum u Letovic), český malozemědělec a politik. Od mládí politicky aktivní; 1919–1924 poslanec NS. 1924 se rozešel s ČSL a založil si vlastní stranu, která však v parlamentních volbách neuspěla.

⁹⁾ Antonín Čuřík (11. 2. 1884 Ostrata–8. 6. 1953 Brno), český odborář, politik a publicista. Vyučil se typografem a již od raného mládí se zapojil do katolického odborového a politického hnutí. 1920–1929 poslanec NS za ČSL. V roce 1929 se s ČSL rozešel a založil si svoji stranu, za níž byl jako jediný zvolen do parlamentu v následujících volbách 1929 a 1935. Po roce 1938 se z veřejného dění zcela stáhnul.

Naopak poslední frakce se odštěpila pod vedením poštovního úředníka Františka Zelenky.¹⁰ Tato skupina měla naopak pocit, že ČSL se kloní příliš doleva. V létě 1936 se Zelenka a jeho sympatizanti s ČSL zcela rozešli a vytvořili Národní stranu lidovou (NSL), jejímž hlavním agitačním argumentem byla kritika „spojení ČSL s marxisty“. Strana si dělala pod vedením Zelenky ambice zaujmout v politickém systému místo, které zaujímal do této doby ČSL. NSL kritizovala také korupci a tvrdila, že předáci lidové strany za hmotné výhody a ministerská křesla zaprodali zájmy svých členů a zradili Slováky. Oblíbené heslo NSL: „Ne Šrámek a Gottwald, ale Zelenka a Hlinka.“ František Zelenka kolem sebe soustředil skupinu obdivovatelů, které nazýval sborem „ofenzorů“ – obránců víry a začal vydávat časopis „Sociální boj“ později jen „Boj“.

Všechny tyto skupiny zanikly dříve nebo později pro nedostatek voličů. Přes velkolepá prohlášení se jim nepodařilo zaujmout místo, které v politickém spektru prvorepublikového Československa zaujímal ČSL, a konec těchto uskupení nastal zpravidla v tom okamžiku, kdy zakladatelům došly peníze anebo je přestali platit političtí konkurenti. V této záležitosti se jednalo především o agrárníky nebo slovenské luďáky.

Přes všechny nedostatky a problémy lidovců se podařilo stát se pevnou a důležitou součástí politického života první republiky. V neposlední řadě to byla zásluha Msgre. Šrámka. Ztratil podporu Hlinkovy lidové strany, která tvořila do r. 1921 s lidovci společný parlamentní klub a společně kandidovaly i ve volbách r. 1920. Na druhé straně se ale strana rozšiřovala a centralizovala. V roce 1922 se spojily obě části pod jedním zastřešujícím ústředím, které vedl po celou dobu trvání 1. republiky Šrámek.¹¹ Následně se lidovci rozšířili jak na Slovensko, tak na Podkarpatskou Rus. Nejdříve rozšířili svou působnost na Podkarpatskou Rus, když se k nim v roce 1924 připojila Karpatoruská strana chaliborská pod vedením Augustina Vološina (1874–1945).¹² Později se strana rozšířila i na Slovensko. Došlo tak na slova Msgre. Šrámka, který řekl: „...když lidová strana odchází z Čech, [tj. přerušuje spolupráci s ČSL – pozn. aut.] lidová strana přijde na Slovensko“.¹³ V jednom z oslavných Šrámkových životopisů po roce 1945 se k jeho vztahu s luďáky píše: „...

¹⁰⁾ František Zelenka (15. 9. 1890 Tábor–19. 9. 1972 Praha), český politik a poštovní úředník. Pocházel z úřednické rodiny. Po gymnáziu studoval práva studium, však nedokončil. Většinu svého života pracoval jako úředník. Od mládí politicky aktivní v katolicko-národní straně a později v ČSL. V roce 1936 založil NSL. Strana však na podzim 1938 zanikla. Po válce byl obviněn z kolaborace s nacisty a 1945–1952 vězněn. Po propuštění pracoval krátce jako dělník a následně dožil svůj život jako penzista v Praze. Autor několika spisů *Slovník uvědomělého katolíka* (1924, 1926), *Lístkový slovník katolíka I–VII* (1926), *Na obranu a výboj* (1927), *Slovník samosprávy I–III* (1929).

¹¹⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938. Praha 1990, s. 28.

¹²⁾ Blabolil, Antonín: Křesťanská politická hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová I. Praha 1969, s. 41–42.

¹³⁾ Trapl, Miloš: Monsignore Jan Šrámek. Olomouc 1995, s. 38.

byly chvíle, kdy za sociálně pokrokovou linií své strany musel Šrámek svést tvrdé boje. V té věci byl Šrámek hanácky neoblomný. Jeho rozchod, třebaš krvácejícím srdcem s vedením slovenské strany lidové, byl právě motivován tím, že nechtěl nikdy mít nic společného s tím, co jen zavánělo irredentou a zahraničním vlivem státu nepřátelským. Když se rozešel s vedením slovenské strany lidové, věřil, že jednou slovenský lid přijde na to, kam to byl veden, zaváděn a sváděn. Nikdo nikdy nemohl dostat a nedostane Šrámk na cestu, na jejímž konci by byl třeba zastřený fašistický, reakční, protilidový cíl.¹⁴

Slovenské křídlo bylo založeno k 1. lednu 1925 a vedl ho dr. Martin Mičura (1883–1945), dlouholetý slovenský katolický politik. Význam těchto dvou nových organizací byl ovšem malý, a tak těžiště strany i nadále zůstávalo v českých zemích.¹⁵ Nicméně strana měla celorepublikovou působnost.

Neměnila se ovšem jen stranická působnost. Měnilo se i jejich postavení na politické scéně. Lidovcům bylo zvláště na začátku první republiky naznačováno, že do rozhodování o státu, o který se katolíci nezasloužili, jim nic není.¹⁶ Tento postoj okolí ztěžoval českému, stejně jako politickému katolicismu v Československu, hledání nového poměru a nových vztahů k československému státu. Jeho nalezení mu trvalo daleko déle než ostatním stranám a hnutím, které byly lépe připraveny na jeho vznik, ale lidovecké vedení a především samotný Šrámek velmi brzy po vzniku republiky hledali cestu do tábora politiků podporujících nový stát a prezidenta.¹⁷ Jeho koncepce vedla k tomu, že se lidovci postavili na stranu demokracie, byť tento postoj vyvolával potencionální zdroje konfliktů mezi vedením a některými konzervativními skupinami. Ty mohly kdykoliv přerůst do otevřeného konfliktu a na sklonku r. 1938 při krizi strany do něj také přerostly.

Šrámkova politika slavila ale prozatím své úspěchy. Zvolil taktiku vyčkávání, lavírování, kompromisů a protahování jednání v některých důležitých otázkách. Jeho politika byla výstižně charakterizována: „Dohodli jsme se, že se dohodneme.“¹⁸ Nebyla to ovšem jen politika lavírování a vyčkávání. Ty byly jen prostředky k dosažení cílů. Ferdinand Peroutka (1895–1978), významný český a československý publicista 20. století, ke Šrámkově taktice poznamenává: „Kam vliv monsi-

¹⁴⁾ Státní ústřední archiv v Praze (dále jen SÚA Praha), fond 10-P.František Hála, sign. 10-1/393/3

¹⁵⁾ ČSL na Slovensku získala při volbách do Poslanecké sněmovny v r. 1925 18 036 hlasů, v r. 1929 36 548 a v r. 1935 37 489 hlasů. Na Podkarpatské Rusi to bylo v r. 1925 7 398 hlasů, v r. 1929 979 hlasů a v r. 1935 7 327 hlasů. Viz Blabolil, Antonín: Křesťanská politické hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Československá strana lidová I. Praha 1969, s. 40 – 41.

¹⁶⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 21.

¹⁷⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 22.

¹⁸⁾ Trapl, Miloš: Monsignore Jan Šrámek. Olomouc 1995, s. 38.

gnora Šrámka sahal, tam lidová strana nevystupovala výbojně. Jeho taktikou bylo spíše vsáknout se než prolomit. Ačkoliv tu a tam také mluvil jako útočný bojovník – protože to každý od vůdců očekává a poněvadž toho vyžadovali zejména mladší intelektuálové strany – v nitru svého svědomí byl spíše skeptik. Styk s metafyzikou nevzal mu jasný pohled na věci pozemské: znal povahu českého národa a nevěřil, že by se tu katolicismus směl odvážit otevřeného útoku. Síly, které stály proti němu, zamýšlel uspat a vyhýbal se všemu, co dráždí, a tedy i probouzí. Stále považoval síly ony za přílišné. Bylo mu sice známo jako všem jiným, že valná většina národa dosud se hlásí ke katolické víře, ale zacházel s tímto faktem, jako by našlapoval na půdu nejistou. Řekl jednou na sjezdu, vysvětluje opatrnost svého postupu: „Stát náš není křesťanský. Až bude většina národa nejen v katolické matrice, ale i v katolické straně politické, bude jinak. Osmdesáti procent katolíků se můžeme dovolávat, ale v zápase můžeme spolehnout jen na železnou menšinu.“¹⁹

Tímto postupem získal ovšem jak pro církev, tak pro stranu řadu výhod. Lidovci zabránili odluce církve od státu, jež by měla neblahý vliv především na církevní finance²⁰. Stejně razantně hájili práva církve a církevní majetek.

Na poli politickém se stali už za první úřednické vlády Jana Černého členy tzv. Pětky – seskupení stran, které nepřímo rozhodovalo o budoucnosti státu,²¹ a od října 1921 se stali součástí vládní koalice, kde s výjimkou úřednické vlády setrvala až do podzimu r. 1938. Až na výjimky neobsazovali důležité resorty, ale stávali se oním pověstným jazýčkem na vahách politické moci, jenž nebylo možno přehlížet. Jejich úloha se projevila jak v době Marmaggiho aféry v r. 1925 či při jednání o Modu vivendi v r. 1927, tak v době svatováclavského milénia v r. 1929. Především se ale vliv lidovců potvrdil při prezidentských volbách v r. 1935, kdy pomohli získat v podstatě celý katolický tábor v Československu pro podporu Edvarda Beneše.²² Co se jim ale nepodařilo a co některé katolické skupiny a kruhy včetně příslušníků nejvyšší církevní hierarchie právem kritizovali, byla skutečnost, že se nevytvořil jednotný blok katolických stran v ČSR²³. V mnohonárodnostním státě měla každá z národností svoji katolickou stranu. Tak jako Češi měli lidovou stranu a Slováci Hlinkovu ľudovou stranu s případnými odnožemi, tak měli Němci svou Deutsch christlich – soziale Volkspartei, Maďaři Országos keresztény – szocialista párt

¹⁹⁾ Peroutka, Ferdinand: Budování státu IV. Praha 1991, s. 1774.

²⁰⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 22.

²¹⁾ Z odborné literatury k seskupení stran zvanému Pětka lze uvést Peroutka, Ferdinand: Budování státu IV. Praha 1991, s. 1385 – 1395; Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918 – 1938) Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918–1929. Praha 200, s. 139 – 142.

²²⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 22.

²³⁾ Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 12 a 16 – 21.

a Poláci Związek slaskich katolików. Tyto strany se ovšem nikdy nepodařilo sloučit. Důvodů bylo několik. Všechny se shodovaly v křesťanských ideálech a v tendenci zajistit základní kulturní, politická i hospodářská práva a požadavky své církve, se kterou byly často i ztotožňovány, protože se opíraly jak o církevní organizaci, tak o voliče, kteří byli věřící. Neshodovaly se ovšem už v takových otázkách, jako například jak takového stavu dosáhnout. Neshodovaly se i ve věčně diskutovaných národnostních otázkách, kde především ČSL zastávala ve svém programu vyhraněný postoj k této otázce. Rozdílné pojetí národnostních otázek se stalo jednou z největších příčin neshody a zároveň největší překážkou při případném vytvoření jednotného tábora. Největší snaha o vytvoření jednotného bloku byla mezi českou lidovou a slovenskou ľudovou stranou, mezi kterými sice blok existoval už na začátku republiky, ale rozpadl se. Nicméně i tyto pokusy byly neúspěšné a ztroskotaly. V případě ostatních stran lidovci buď neudržovali kontakty, nebo například v případě německých křesťanských sociálů se neshodli v národnostních otázkách. Trapl ve své práci uvádí výrok německého katolíka Dr. K. Hilgenreinera. Ten prohlásil, „...že se v národnostních otázkách spíše shodne s čs. sociálními demokraty než s neústupným Šrámkem.“²⁴

Přes tento neúspěch hrála ČSL v politickém prvorepublikovém systému důležitou roli, což se ukazovalo i při volbách, kdy i nejmenší volební zisk se pohyboval kolem 600 000 odevzdaných hlasů. Nejméně získala ve volbách roku 1920, kdy dosáhla 599 000 hlasů, r. 1925 získala 691 000, r. 1929 623 000 a r. 1935 615 000 hlasů. Tyto zisky odpovídaly 7,5% až 9,7% všech odevzdaných hlasů²⁵.

Volební úspěchy straně umožňovaly, aby mohla v řadě otázek uplatňovat svou politiku. Nemohla ovšem prosazovat své požadavky vždy a v tom okamžiku volilo vedení ČSL kompromisní, opatrnou a vyčkávací politiku reprezentovanou Šrámkem. Takové postavení si zachovávala v podstatě až do osudného podzimu r. 1938.

Neblahé následky mnichovské dohody nenechaly na sebe dlouho čekat. Projevovaly se všude a vyvolávaly změny. Ty mimo jiné postihly i stranický systém první republiky. Strašný zážitek z Mnichova vyvolal snahu o změnu, volalo se po nové národní jednotě, ale také po nové pevné vládě, která nebude zatížena nedokonalým stranickým systémem.²⁶ Na schůzi zemského výkonného výboru Čs. strany lidové v Čechách zaznělo už 18. října 1938 mimo jiné: „Veřejnost očekává, že bude změ-

²⁴) Trapl, Miloš: Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. Praha 1990, s. 19.

²⁵) Údaje o volebních výsledcích viz Olivová, Věra: Dějiny první republiky. Praha 2000, s. 326 a s. 332 – 333.

²⁶) Z odborné literatury k proměnám politického systému lze uvést Rataj, Jan: O autoritativní národní stát. Praha 1997; Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik strany národní jednoty in ČČH 90/1992, č. 3, s. 365–393; Tomášek, Dušan: Deník druhé republiky. Praha 1988 a Prečan, Vilém: Probleme des tschechischen Parteiensystems zwischen München 1938 und dem Mai 1945. In Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat. München – Wien 1979, s. 529–553.

něh stranický systém ve státě. Tomuto požadavku se i čs. strana lidová přizpůsobí a jistě nezklame své voliče v příštím uspořádání politického stranicství v republice. Všechny strany se musí zreorganisovat a sloužit v první řadě státu a jeho lidu. Bude povinností politických stran, aby produkovaly pro stát osobnosti nejlepších schopností, které by se staly zárukou, že blahu lidu bude věnována největší péče. V tomto smyslu chápe také strana lidová své příští úkoly a přispěje ze všech sil k obrodě našeho politického života.²⁷

Téměř všichni se shodovali na tom, že je třeba náš politický život změnit. Na čem se už ale politici neshodovali, bylo, jak tuto změnu uskutečnit, a tak se objevovaly nerůznější plány. Společnou měli jen myšlenku sloučení stran a vznik jediné či menšího počtu stran. Výsledkem těchto návrhů a následných jednání byl nakonec vznik dvou stran. Na konci roku 1938 vznikla Strana národní jednoty a Národní strana práce. První strana sdružovala především pravicové strany, zatímco druhá soustřeďovala levicové strany s výjimkou komunistické, jejíž činnost byla nejdříve úředně pozastavena; později byla strana oficiálně rozpuštěna a zakázána.

Lidovci nakonec vstoupili do Strany národní jednoty²⁸. Jejich cesta do ní nebyla však vůbec přímočará. Poměrně dlouhou dobu s ohledem na překotný vývoj druhé republiky lidovci odmítali svoje slučování, a tím i zánik strany. Uznávali sice potřebu zjednodušení systému, ale toto zjednodušení si představovali tak, že vzniknou postupně tři strany: levicová, pravicová a středová, přičemž právě středovou stranou by byla lidová strana.²⁹

Ještě v průběhu října 1938 se vedení strany několikrát vyslovalo proti sloučení strany. Postupně ale dochází mezi českým a moravským křídlem strany právě v této otázce k vážným rozporům. Vzniká konflikt, který je výsledkem letitých rozporů mezi oběma křídly a je ještě umocněn vystupováním lidovecké mládeže vedené dr. Jaroslavem Pecháčkem. Zatímco české křídlo vedené Msgre. Staškem spolu s lidoveckou mládeží uvažují v nejrůznějších podobách o sloučení strany, zásadně proti je celé moravské křídlo reprezentované Msgre. Janem Šrámkem, který byl zároveň předsedou ústředního výkonného výboru, a tudíž i celé strany³⁰.

Už na konci října 1938 je možné pozorovat rozpory v této otázce. Jednota byla sice navenek zachována, ale jak čeští lidovci, tak mladí lidovci, ale nyní i Šrámek začínají jednat o spolupráci s jinými stranami, protože i Šrámek cítí pod tlakem okolí, že změny jsou nutné. Pecháček začíná jednat s představiteli mládeže Národ-

²⁷⁾ SÚA Praha, fond 100/36, sv. 331-3. Zpráva presidia zemského úřadu v Praze č.j. 29 877, pres 21. října 1938.

²⁸⁾ O vzniku Strany národní jednoty viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik strany národní jednoty in ČČH 90/1992, č. 3, s. 365–393.

²⁹⁾ Kopecká, Jana: Československá strana lidová v letech 1935 – 1938, diplomová práce FF UK, Praha 2000, s. 110.

³⁰⁾ O rozporech viz Kopecká, Jana: Československá strana lidová v letech 1935 – 1938, diplomová práce FF UK, Praha 2000, s. 111 – 114.

ního sjednocení, živnostenské a agrárnícké o vytvoření sjednocené mládeže. Stašek vede také jednání o sloučení s agrárníky, ale Šrámek jedná o spolupráci s národními socialisty a sociálními demokraty.³¹ Představitelé strany, především Šrámek a Stašek, se neshodují, s kým se má o sloučení jednat. Tento rozpor musel zákonitě vést v otevřený spor, který propuknul 9. listopadu 1938 na schůzi ústředního výkonného výboru čs. strany lidové. V tomto jednání, jak hovoří záznam, „...došlo k ostré kontroverzi mezi předsedou strany Msgre. Janem Šrámkem a mezi Msgre. Staškem. Šrámek vytýkal totiž Staškovi jeho vyjednávání s čs. stranou republikánskou [Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu – zvaná též agrárníci – pozn. aut.] a dále jeho článek uveřejněný dne 8. 11. t. r. v „Lidových listech“, ve kterémžto článku žádal Msgre. Stašek ustavení jednotné politické strany v ČSR. Dále vytýkal Msgre. Šrámek Msgre. Staškovi, že tento kříží jeho plány a jednání o spolupráci se stranami nár. soc. a soc. dem. Spolupráce čs. strany lidové s těmito stranami by prý podle slov Msgre Šrámkova lépe vyhovovala čs. straně lidové, neboť tímto způsobem by byl vytvořen silnější blok než spojením s čs. stranou republikánskou. Msgre. Šrámek však poukazoval také na to, že členstvo čs. strany lidové rekrutuje se poněkud z řad soc. slabých a že tudíž není možné, aby tyto lidé šli společně s Národním sjednocením a čs. stranou republikánskou, kteréžto strany reprezentují především vrstvy značně zámožné. Naopak prý čs. strana nár. soc. a čs. strana soc. dem. jsou ochotny respektovat náboženské cítění příslušníků čs. strany lidové a podporovat v tomto směru politickou linii této strany.“³² I přes tento spor zůstala jednota strany zachována, stejně jako její ochota zachovat si samostatnost. Následný vývoj potvrdil slova Msgre. Staška, když ani ne o týden dřív, 2. listopadu 1938, řekl, že „...dosud přesně se neví, jak v příštích dnech se politické události rozvinou. Může se prý počítati i s tím, že se všechny politické strany rozejdou, nebo že budou formálně rozpuštěny.“³³

Už 17. listopadu 1938 totiž uveřejnili v rozhlasu a o den později v tisku pod názvem „Národe český“ prohlášení, ve kterém byli občané informováni o rozpuštění stran agrární, živnostenské, národně socialistické a strany Národního sjednocení, ale také o rozpuštění Československé strany lidové, a to pouze v Čechách. Prohlášení rovněž informovalo o vzniku Strany národní jednoty.³⁴ Do nově utvořené strany tak vstoupila jen česká část a ne celá strana. Bez vědomí Šrámkova a ostatních Stašek rozhodl o vstupu strany, a tak si nakonec prosadil svou.

Na zasedání ÚV ČSL, které se konalo 21. listopadu 1938 už bez českých zástup-

³¹⁾ Kopecká, Jana: Československá strana lidová v letech 1935 – 1938, diplomová práce FFUK, Praha 2000, s. 112.

³²⁾ SÚA Praha, fond 100/36, sv. 331-3. Zpráva prezidia zemského úřadu v Praze č.j. 32 049, pres 10. 11. 1938.

³³⁾ SÚA Praha, fond 100/36, sv. 331-3. Zpráva o vnitřních poměrech v ČSL ze dne 3. listopadu 1938.

³⁴⁾ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik strany národní jednoty in ČČH 90/1992, č. 3, s. 384.

ců, se jednalo o této nově vzniklé situaci. Nakonec pod tlakem okolností převážil názor, že i zbylá část by měla vstoupit do nové strany. Na tento názor nakonec přistoupil i Šrámek, byť byl zásadním odpůrcem tohoto slučování.³⁵ Sloučení mělo být trvalé, ale vývoj událostí ukázal, že přerušení činnosti lidové strany bude trvat na rozdíl od některých jiných stran necelých sedm let.

V této době převzala řadu lidoveckých aktivit katolická církev a síť nejrůznějších spolků. Lidovci měli jednu výhodu. Strana sice od roku 1938 až do konce války organizačně ani formálně neexistovala, ale existovala duchovně, protože její členové žili nadále podle lidoveckých ideálů. Jedním z nich byl i Šrámek, který pro mnohé lidovou stranu ztělesňoval. Během druhé republiky se mnozí členové včetně něho stáhli z veřejného života. S novou okleštěnou republikou a jejím politickým systémem nechtěli mít mnozí nic společného, i když ještě někteří z nich vykonávali své mandáty v poslanecké sněmovně, senátu a dalších zastupitelstvech, dokud nebyly zrušeny. Brzy po okupaci se řada členů buď zcela stáhla do soukromí, anebo se dala do služeb odboje, a to jak domácího, tak zahraničního.³⁶ Řada členů bojovala proti německé okupaci. Někteří z nich odešli do ciziny, aby mohli otevřeněji bojovat proti německé nadvládě. Jedním z nich byl i Šrámek, který se svým pobočníkem P. Františkem Hálou (1893–1952) prchá v červenci 1939 v brzdářské budce nákladního vlaku do Polska³⁷ a přes Francii utíká později do Velké Británie. V exilu se Šrámek stal díky svým schopnostem, kontaktům v katolickém světě a prvorepublikové minulosti jedním z hlavních představitelů československého zahraničního odboje. Ne náhodou byl pro své zásluhy jmenován předsedou první exilové vlády Československé republiky v Londýně. V této funkci setrval v podstatě po celou dobu války, a to až do začátku dubna 1945.

Po skončení druhé světové války se lidovci obnovili jako jedna z mála prvorepublikových stran. Důvodů proč se tak stalo, bylo více. Za prvé strana se po Mnichovu nezdiskreditovala a její předseda symbolizoval také náš zahraniční odboj. V neposlední řadě, to byla snaha nových mocipánů ze strany komunistů neprovokovat katolíky, alespoň prozatím.

Po válce vzniká nový systém tzv. Národní fronty, což bylo v dobovém pojetí uskupení politických stran, které se dobovém pojetí nejvíce zasloužili o odboj. Národní fronta se stala činitelem, který rozhodoval o všem podstatném. Dokonce i samotná vláda se konstituovala jako vláda Národní fronty. V praxi se jejími členy staly tři socialistické strany (komunisté, sociální demokraté a národní socialisté).

³⁵⁾ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Pomnichovská krize a vznik strany národní jednoty in ČČH 90/1992, č. 3, s. 388.

³⁶⁾ O účasti lidovců v odboji blíže viz SÚA Praha fond 100/1 sv. 24, a.j.161; Andrš, Josef – Tuleškov, Ognjan: Pokrokové demokratické vlastenecké tradice ČSL. Praha 1988.

³⁷⁾ O útěku Msgre. Jana Šrámků se dochoval zápis. Viz Archiv Křesťansko-demokratické unie – Československé strany lidové, pozůstalost Antonína Blabolila – bez označení.

Jedinou nesocialistickou stranou byla ČSL. Žádné jiné strany nebyly povoleny.³⁸

Období let 1945–1948 patří v dějinách strany k jednomu z nejpodstatnějších období. Lidovci spolu s národními socialisty se stali hlavními představiteli demokratických sil. Lidovecký tisk reprezentovaný jmény Koželuhová (později ze strany vyloučená), Tigrid, Ducháček a další patřil k předním obhájcům demokracie. Stejně jako členové strany ve vládě (Šrámek, Procházka, Hála a později Vošahlík a Kopecký).

Problémem této doby ovšem je, že to byl čas soubojů mezi demokraty a komunisty, kteří spolu bojovali o podobu nového státu, přičemž demokraté byli v mnoha ohledech oslabeni. Za KSČ stál mocný Sovětský svaz. Nacházeli jsme se v zájmové oblasti SSSR a v neposlední řadě komunisté představovali lákavou alternativu nového uspořádání poválečných poměrů. Tomu pak odpovídaly i výsledky prvních poválečných svobodných voleb, ze kterých komunisté vyšli vítězně.

Na druhé straně demokraté nebyli jednotní v názorech na budoucí uspořádání a jistý díl viny v tomto ohledu padá i na lidovce. Navíc demokraté podcenili komunisty a nevěděli, co mohou od nich očekávat.

To se ukázalo i v době února 1948, kdy se začíná vláda teroru a bezpráví. Jakýkoliv svobodný život ustal. Lidovcům bývá v současnosti vyčítáno, že kolaborovali s komunisty a ČSL v osobách Aloise Petra a Josefa Plojgara zůstala v komunistické vládě.

Opak je ovšem pravdou. ČSL sice zůstala ve vládě a pár jejích členů spolupracovalo s novou mocí, ale většina jejích členů trpěla v novém režimu. Členové byli ve velké míře pronásledováni, propuštěni ze zaměstnání, vězněni atd. Z téměř půl milionové strany se stala organizace, která měla kolem 30 000 členů. V okresech, kde komunisté získali ve volbách v roce 1946 nadpoloviční většinu, byla ČSL zcela zakázána. Oficiálně se z ČSL stala výběrová strana věřících občanů zastánců nových pořádků tj. socialistické společnosti. Zbylí členové byli pečlivě prověřováni a členství v lidové straně se stalo jakýmsi stigmatem.

Snad nejlépe vypovídají o osudech celé strany další osudy poslanců parlamentu za ČSL. Ze 46 poslanců v únoru 1948 uprchlo jedenáct do exilu a dvacetjedna skončilo dříve či později ve vězení. Ze zbývajících 13 poslanců sedm odešlo do ústraní, kde byli různou formou sledováni či jinak omezováni a jen čtyři poslanci s novým režimem plně spolupracovali a nebyli novým režimem pronásledováni.

Členové ČSL, kteří uprchli za hranice, založili v exilu zahraniční reprezentaci ČSL a podle svých možností se snažili podílet na exilové činnosti, především pak na činnosti Rady svobodného Československa. Za všechny jmenujme alespoň některé významné postavy třetí odboje. Adolf Procházka reprezentuje ČSL na meziná-

³⁸⁾ K poválečnému období v dějinách strany blíže viz Pehr, Michal: Československá strana lidová 1945–1946. Praha 2003. Řadu poznatků k této problematice lze najít i v další literatuře například ve sborníku Josef Lux a česká politika 90. let. Praha 2004

rodní úrovni při setkávání všech křesťansko-demokratických stran. Lidovec Josef Kalvoda se stává jedním z nejlepších amerických akademických znalců komunismu a o některých aktivitách komunistů dokonce informuje americkou vládu, Ivo Ducháček je jedním z předních komentátorů Hlasu Ameriky a Lidovecký žurnalista Pavel Tigríd vydává exilový časopis Svědectví atd.

Díky všem těmto skutečnostem a utrpením domácích lidovců se ČSL stala podobně jako katolická církev a další v podstatě legální opozicí a snad jen díky tomu tato strana přežila do dnešních dnů.

Dobrému jménu ČSL napomohlo i to, že v době minulého režimu byli vnímáni jen jako jakýsi okrašlovací (katolický) spolek, který odvádí stovky a tisíce brigádnických hodin při údržbě kostelů, kulturních památek, návsí a dalších míst. V mnoha případech se pod záštitou lidové strany konaly také akce, které by za normálních okolností provozovala katolická církev (poutě, zájezdy, plesy atd.).

Při studiu dobových dokumentů docházíme také k poznání, že lidovci byli v té době dvojí. První částí bylo nomenklaturní vedení, které bylo kvůli státní moci trpěno řadovými členy. Druhá část byli prostí členové, kteří žili svým obyčejným životem a pokud jim to okolnosti jenom trochu dovolily, snažili se trochu ovlivňovat místní dění.

Mezi těmito členy se začala tvořit v 80. letech odbojná lidová strana. V té době také hlavní představitel normalizační strany Rostislav Petera umírá a po krátkém působení Františka Tomana nastupuje nové vedení v čele se Zbyňkem Žalmanem. V časech komunistické přestavby se tu mezi lidovci začíná vytvářet organizovaná skupina nespokojenců s dosavadní činností této strany. Pro tuto skupinu se vžije označení Obrodný proud (nebo také „Křesťané pro přestavbu“). Tato skupina se snažila o změnu. Chtěli, aby došlo ke zvýšení prestiže strany ve společnosti. Zpočátku se snažili nahradit přísluhovače režimu za lidi, s větší schopností samostatného myšlení a s odvahou vystupovat proti stávajícímu režimu. Tento směr navrhoval změnu stanov a programu. Navrhoval ekonomické reformy. Hlavními představiteli této skupiny byl polistopadový ministr vnitra Richard Sacher, pozdější předseda strany Josef Bartončík a předseda okresního výboru lidové strany Prahy 6, Bohumil Svoboda.

Je pochopitelné, že tento obrodný proud byl trnem v oku oficiálnímu vedení. Generální tajemník lidové strany Josef Andrš napsal na jeho adresu 17. dubna 1989, že je to: „vyčkávací opoziční protistranická skupina, jejímž cílem je svrhnout současné vedení strany, pošpinit její jednačtyřicetiletou minulost a připravit postupně přechod na stranu politického klerikalismu s popřením všech základních hodnot, za kterých byla v roce 1948 obnovena.“ Své straníky rovněž varoval, že úsilí těchto lidí je: „Svrhnout současné vedení, spojit se se socialisty proti KSČ, a (dosáhnout toho, že) čs. strana lidová bude stranou vedoucí.“

Andršovy citáty považují v mnohých ohledech za velmi důležité. Bylo v nich

řečeno, že lidová strana před rokem 1948 a po roce 1948 není jedna a tatáž. V těchto slovech můžeme nalézt odpověď na otázku, proč tato strana přežila. Mnozí její členové představovali legální opozici v tehdejší socialistické společnosti. Podobně jako katolická církev měla mezi lidmi vysoký kredit. Společným jmenovatelem těchto odbojných členů byl Obrodný proud. Přes všechny snahy vedení, se jim nepodařilo tuto skupinu zlikvidovat – právě naopak. Obrodný proud v lidové straně definitivně zvítězil v listopadu 1989. V noci ze 27. 11. 1989 na 28. 11. 1989 odstoupilo pod vlivem událostí staré vedení ÚV ČSL. Tehdy byl zvolen nový ústřední výbor a nové vedení ve složení Josef Bartončík (předseda), Bohumil Svoboda (1. místopředseda), František Reichel (2. místopředseda). V čele strany zasedli také Antonín Baudyš a Richard Sacher. Toto vedení podle prohlášení z 9. 12. 1989 odmítlo systém Národní fronty, „které podle dosavadního pojetí neodpovídá společensko-politické realitě“.

Sametová revoluce představovala pro lidovce velkou naději. Obávaný režim definitivně padl. Lidé z obrodného proudu se ujali moci a díky pronásledování získali ve společnosti mnozí lidovci vysoký kredit. Nově nabytá svoboda přinesla sebou ovšem mnohé problémy. Řešila se otázka jak dál, jak budovat novou společnost, jedním z velkých problémů byla také otázka vztahu k minulosti. Mnozí z příznivců volali potřebě změny strany, odmítnutí národněfrontovní minulosti atd. Toto volání našlo odezvu i v založení nové křesťanské strany KDS (Křesťansko demokratické strany), která vznikla v prosinci 1989 pod vedením Václava Bendy. Měla to být nová a moderní strana. Většina stoupenců tohoto proudu zůstala ovšem v ČSL a i zde se ukázala prvorepubliková zkušenost, že v českém politickém prostředí může fungovat jen jedna politická strana tohoto typu. KDS nezískala dostatek voličů a nakonec se v polovině 90 let rozpadla. Část členů vstoupila do KDU-ČSL a druhá část se oficiálně sloučila s ODS a strana jako taková zanikla k 31. březnu 1996.

Na počátku 90. let však byla situace naprosto odlišná. Jak ČSL tak KDS spolu s dalšími subjekty vytvořily společnou koalici pod názvem KDU. Na jaře roku 1990 se pod dojmem všech událostí zdálo, že tato koalice a především lidovci budou úspěšní. Z minulosti měli svoji pevnou organizační strukturu, vysoký kredit a mnoho lidí se spontánně hlásilo do strany. To vše dávalo naději. Navíc příklady rakouské ÖVP nebo německé koalice CDU/CSU byly nablízku.

Naopak u některých politiků z ostatních politických stran vyvolávaly tyto šance velké obavy. V prvním regulérním předvolebním boji po 40 letech docházelo k různým potyčkám a snahám zdiskreditovat protivníka. Největší úder vůči lidovcům a celé koalici přišel krátce před volbami, doslova pár hodin před otevřením volebních místností, kdy tehdejší představitel OF Jan Ruml oznámil, že tehdejší předseda ČSL je spolupracovníkem StB. Oznámení způsobilo vypuknutí tzv. Bartoníčkovy aféry, která měla za následek velký odliv voličů. V rozjitřené porevoluční době se

prostě kolaborace s minulým režimem neodpouští.

Nečekaně nízký volební zisk (8, 69%-9mandátů ve SL a 8,75%-7 mandátů ve SN a 8, 42% tj. 19 mandátů v ČNR) vyvolal krizi jak v ČSL tak v celé koalici, která se vlastně rozpadla. Lidovci se tehdy ocitli v situaci, kdy se zdálo, že jejich dny jsou sečteny. Vnitrostranická krize způsobila, že se strana rozdělila v podstatě na dvě části: Bartoníčkoví příznivce a odpůrce. Příznivci předsedy Bartoníčka později ze strany vystoupili a založili si novou stranu, která do dějin vešla pod označením KSU (Křesťansko sociální unie) a která podobně jako další frakce neuspěla a v polovině 90 let se sloučila s Českomoravskou unií středu a fakticky zanikla.

Cesta ven z krize se nehledala snadno. Pro budoucí vývoj byla zásadní volba předsedy strany na podzim roku 1990. Bylo celkem osm kandidátů (Josef Bartončík, Antonín Baudyš, Jaroslav Cuhra, Jiří Karas, Josef Lux, Jan Marek, Augustin Navrátil a Richard Sachr). Z tohoto souboje nakonec vyšel vítězně zprvu nenápadný Josef Lux, který díky svým schopnostem a osobnímu charismatu dokázal vyvést stranu z krize.

Nebylo to ovšem jednoduché. Ztratila část vlivu a někteří její představitelé ze strany odešli (např. Richard Sachr). Výsledkem proměny také bylo to, že se strana přejmenovala na KDU-ČSL. Na druhé straně zůstala na politickém kolbišti a snad nikdo nepochybuje o jejím významu. Mezi její silné stránky patří schopnost kompromisu, vysoký koaliční potenciál, středový program atd. Zůstává historickou skutečností, že největší zásluhu na tomto má osmiletá trpělivá práce Josefa Luxe, který bohužel předčasně zemřel v roce 1999 na následky zhoubného onemocnění. Jeho odchodem strana mnohé ztratila.

V poslední době se velmi často diskutuje o programových otázkách strany. Mezi její problémy patří rovněž osobní spory a úbytek členů strany, který je způsoben vymíráním členské základny a nechutí lidí se zapojovat do politického života. Závěrem bych rád podotknul, že náš krátký exkurs do historie nám jasně ukazuje, že pro stranu typu KDU-ČSL je velmi důležité mít ve svém čele postavy, kteří dokáží spojit, umí jednat a dokáží dosáhnout kompromisu. V neposlední řadě se ukazuje také nutnost neustále pracovat na programu a prosazovat hodnoty, které jsou voličům strany vlastní a které považují za smysluplné. To vše je pro reprezentanty strany velká výzva a je jen otázkou jak se k těmto problémům postaví. Na zhodnocení dnešní doby si ovšem musíme ještě počkat.

Semknout se, nebo rozkročit? Dilema KDU-ČSL

Pavel Holeš, místopředseda Mladých křesťanských demokratů. Pracuje jako podnikatel.

Vážené dámy, vážení pánové,

na začátek mého referátu mi dovolu je jménem Mladých křesťanských demokratů poděkovat panu místopředsedovi Sněmovny Janu Kasalovi a také zástupcům Konrad Adenauer Stiftung panu Dr. Stefanu Gerholdovi a Občanského institutu panu Dr. Romanu Jochovi za možnost dnešní prezentace. Dle původního programu měl tento referát přednést předseda MKD Jakub Kříž, avšak jeho rodinné povinnosti mu v tom zabránily. Proto jsem se možnosti představení názorů předsednictva MKD na současnou situaci v KDU-ČSL ujal místo něho.

Před blížícími se loňskými volbami se v KDU-ČSL začaly projevovat silné příznaky sebeuspokojení. „Udělal i jsme opravdu vše, co bylo zapotřebí, co bylo správné, co nám pomůže získat nové voliče. A navíc jsme to udělali dobře. Měli jsme cílenou a konkrétní volební kampaň, spoustu mítinků, billboardy i v místech, kde to původně bylo nemyslitelné. Objeli jsme všechny obce a v každé schránce byl leták s naším programem. Dokonce jsme měli svůj vlastní vlak. Celé předchozí volební období jsme voličům dávali jasně najevo, že jsme na jejich straně, že se navzájem potřebujeme, plnili jsme volební program ze všech stran nejlépe, dokonce jsme splnili všechno, co jsme slíbili, že splníme. A to tak, že si toho všimla i nezávislá média. Nejen to, my jsme udělali i něco navíc!“

Jenže volič to nějak neviděl, nebo nechtěl vidět? Po volbách přišlo probuzení z kocoviny rovnou ve studené sprše. Ztratili jsme tolik a tolik mandátů, dříve lidovecké obce, či oblasti volí velké strany nebo nezávislé, v tom a tom městě jsme nezískali ani jeden mandát, tam a tam jsme oslabili i na 50% předchozího stavu.

Po tomto otřesu přichází analýza situace a hledání důvodů propadů: Neoslovili jsme mladé rodiny, soukromí zemědělci nás nevolili, živnostníci, podnikatelé a střední třída se přiklonili spíše k ODS. Nižší střední třída tradičně volí ČSSD. Nevolili nás zaměstnanci státní správy. Nevolili nás vysokoškoláci. Volili nás jenom lidé věřící, ale i u těch nastal úbytek.

A nad tímto aspektem bych se rád pozastavil: Bydlím ve Zlínském kraji, tedy nejsilnějším lidoveckém. Oproti roku 2002 jsme v komunálních volbách 2006 ztratili 139 míst v zastupitelstvech měst a obcí, tzn. celých 17%, a odevzdaných hlasů bylo dokonce méně o 24%. Vymřela nám čtvrtina voličů, anebo se spíše přiklonili k jiným stranám, popřípadě nešli volit? Jsem přesvědčen o tom, že druhá varianta

je správně. Čím jsme si nahněvali tyto voliče, že již nevhodili do urny volební lístek s našimi kandidáty? Jednoduše jsme pro ně přestali být alternativou.

V mnoha rozhovorech s věřícími lidmi v kraji jsem došel k závěru, že ačkoli se KDU-ČSL tváří být jedinou politickou alternativou pro věřícího občana ČR, již dávno to není pravda. Někteří mladí věřící lidé zajímavější se o veřejné dění, bohužel i někteří členové MKD, dokonce přiznali, že v parlamentních volbách volili ODS, protože jim jejich zásady přišly konzervativnější a program srozumitelnější než náš. Dokonce jsem se setkal s názorem katolického faráře, který nešetřil obdivem k ČSSD a především k jejich poslednímu ministru kultury, panu Vítězslavu Jandákoví, o kterém prohlásil, cituji: „za těch pár měsíců pro nás udělal spolu s tou mladou holkou (náměstkyně Kalistová) stokrát více než lidovci od revoluce doted“.

Co se stalo s lidovou stranou, že již neoslovuje své tradiční voliče? Nezměnila přeci program. Vznikla snad na českém politickém poli jiná strana, která by suplovala hodnotový program KDU-ČSL? A proč chybí noví voliči, do kterých vkládal předchozí předseda tolik naděje, když neustále připomínal nutnost zisku 10% hlasů.

Dámy a pánové,

dovolím si přirovnat dění v KDU-ČSL k částem děje dvou děl významných světových autorů: první je Čekání na Godota, Samuela Becketa, kde se lidovci vžili do role Vladimíra a Estragona a vyhlížíjí onoho Godota, kterého nikdy neviděli, a ani nevědí, jak vypadá. Onen Godot je v našem případě nový volič, ne ten, který nás již volil minule, protože s tímto nějak automaticky počítáme, ale ten, který nám přinese oněch vysněných 10%. Druhým dílem, ve kterém jsem našel podobnost, je Ohněm a mečem Henryka Sienkiewicze. Na konci první části se hlavní hrdina Jan Skrzetuski připravuje na vlastní svatbu s Helenou Kurcewiczównou, která je podle jeho mínění bezpečně ukryta v klášteře v pevnosti Bar, kde ji propuklé kozácké povstání nemůže dostihnout. Uprostřed mohutné oslavy ve vojenském ležení v den jeho odjezdu na svatbu přichází zpráva, že pevnost Bar byla dobyta. Ona Helena mi připomíná tradičního voliče KDU-ČSL, toho, pro kterého opravdu dlouhou dobu nebyla jiná varianta volby než lidovci. A KDU-ČSL si toho byla vědoma, ale vlastní netečnost si ho nechala ukrást.

Když si dnes zanalyzujeme, které body z našeho hodnotového programu jsme ještě nepošpinili, najdeme ještě vůbec nějaké? Abych nekřivdil, zřejmě ano, ale mnoho z nich jsme již byli ochotni zobchodovat. Nejsme již tak rigorózní v otázkách potratového zákona, koneckonců veřejné mínění nám v našem postupu nepřálo. Na post ministryně kultury jsme si dosadili paní, která bojovala za homosexuální svazky. Za několik židlí ve vládě s Paroubkem jsme byli ochotni spojit se s komunisty.

A tak zatímco „liberální“ volič ve formě Godota se ani po těchto kotrmelcích neobjevil, tak konzervativní volič ve formě Heleny již byl unesen a pevnost dobyta, nebo spíše také sám tiše odešel.

Dámy a pánové,

na jaro příštího roku je svolán programový sjezd KDU-ČSL. Cílem mnohých je vnést do strany nějaké oživení a hlavně určitou myšlenkovou inovaci nebo změnu. Jaké jsou možné alternativy budoucího programového a hodnotového vývoje KDU-ČSL, jak by je mohl nastartovat programový sjezd KDU-ČSL:

- a) klasický klerikalismus,
- b) kryptoklerikalismus, nazvěme ho neoklerikalismem,
- c) hodnotový konzervatismus,
- d) liberalizace,
- e) žádná změna.

Jak vnímám situaci KDU-ČSL v kraji - mám na mysli zejména názory členské základny - je nejpravděpodobnější varianta poslední, tedy žádná změna. V řadách členské základny skutečně nevidím poptávku po programové změně; tu vidím spíše v řadách funkcionářů - „elit“. Jedním z rizik jakékoliv programové změny nastolené programovým sjezdem by tak mohla být i výrazná neakceptace v řadách členské základny spolu se všemi důsledky z toho plynoucími, tedy odliv členů, či dokonce i rozštěpení strany. Přiblížme si ale i ostatní možnosti nastíněné jako varianty programového vývoje KDU-ČSL.

Ze všeho nejméně pravděpodobnou se jeví varianta a) - nastolení klerikálního kurzu. Po něm skutečně nevidím poptávku ani v řadách stranických představitelů, ani v členské základně. A tuším, že nikdo se zdravým politickým rozhledem po tomto netouží, naopak tyto tendence se mu musí přičít. Klerikálním kurzem myslím důraz na konfesní vymezení strany, bližší sepětí s katolickou církví, ostentativní zastávání zájmů církve a církevních představitelů. Klerikalismus jako politická podoba katolictví byl ostatně samou katolickou církví již tolikrát odmítnut, že pokud by se k němu KDU-ČSL uchýlila, učinila by tak církvím, a především katolíkům, navzdory a také ke škodě. Sama by pak ale brzo opustila politické kolbiště.

Vývoj, kterého se do určité míry obávám, jsem nazval skrytým klerikalismem nebo neoklerikalismem. Tento postoj je v současné KDU-ČSL zakořeněn velmi silně a - domnívám se - současné předsednictvo ho zosobňuje i na nejvyšší úrovni. Jak takový neoklerikální postoj vypadá? Na první pohled se jedná o jakési „zcivilnění strany“ (menší akcentace křesťanských a konfliktních témat), doprovázené ale silným apelem na křesťanskou identitu. „My jsme přeci ti jediní křesťané v politice, jak

je možné, že nás mnozí prostí věřící nevolí?“ „Jak to, že věřící novinář mohl o nás napsat něco negativního, resp. se pozitivně vyslovit o politické konkurenci. Nejsme sice bez chyb, ale jsme křesťané - tak proč on, křesťan, nás kritizuje?“ To jsou příklady autentických výroků některých křesťanských demokratů. Projevem neoklerikalismu je jakási totalitní mentalita: jedině my jsme křesťané v politice, a proto očekáváme podporu dalších křesťanů. Že se jako jediní křesťané v politice občas vzdálíme křesťansko-konzervativnímu programu, musí ostatní chápat. A kdo to nechápe nebo nechce chápat je označen za bigotního katolíka. Činy současného předsednictva: na jedné straně nominace paní Třeštíkové („zcivilnění“ strany kvůli široké veřejnosti...), na druhé straně očividné propojování slovní či personální s představiteli nebo mediálními symboly katolictví (Tomáš Halík na Hrad, Martin Horálek mluvčí KDU-ČSL a to jen proto, že to Daniel Herman odmítl). Vývoj neoklerikálním směrem je bohužel dosti pravděpodobný. Pro budoucnost KDU-ČSL ale zhoubný. Jeho důsledkem bude neustále živoření KDU-ČSL a postupný úbytek elektorátu.

Za sice nepřilíš pravděpodobnou vývojovou variantu, ale nutnou zmínění, považuji přímou liberalizaci strany. Důvodem pro malou pravděpodobnost tohoto vývoje je ohled na členskou základnu a konzervativní voličstvo a také již několikeré negativní zkušenosti z minulosti. Pro ty, kteří chtějí liberalizovat, je vhodnější zvolit cestu prostřednictvím neoklerikalismu. Liberalizovaná KDU-ČSL ztrácí smysl, stane se novou Unií svobody, pravděpodobně i se stejně neslavným osudem. Existence hodnotově konzervativního křídla v ODS již nyní představuje pro KDU-ČSL hrozbu; výrazná liberalizace strany by tak tuto hrozbu ještě více posílila. Avšak určité známky nabídky na liberalizaci strany v KDU jsou: stačí si přečíst v Novém hlasu různé gendrové výzvy sdružení žen. Nakonec jsem si nechal variantu, která bohužel při současném složení předsednictva také není příliš pravděpodobná, ale kterou bych KDU-ČSL ze srdce přál. Nazval jsem ji hodnotový konzervatismus. Důraz na tradiční hodnoty není ničím specificky křesťanským, nebo bigotně katolickým, ale vychází přímo z lidské přirozenosti. Budeme-li důsledně hájit tradiční konzervativní hodnoty, díru do světa sice neuděláme, ale získáme stabilní voličskou obec. Těmi tématy nemusí být jen potraty a registrovaná partnerství či klonování, výzkum na embryích atd. Současnost přináší další výzvy: nepřiměřená regulace z Bruselu, snaha za každou cenu prosadit evropskou ústavu ve znění ratifikovaném v Římě, tzn. ve znění zcela opomíjením rozdíl kulturních a náboženských tradic vývoje Evropy a okolních islámských států, a tím jim otevírajících hlavní vchod do Evropy, gendrové a feministické otázky, které za pozlátkem snahy o „zrovnoprávnění obou pohlaví“ vystupují proti instituci manželství, prosazují nepřirozené zvýhodňování svobodných matek a volných svazků, teorie multikulturní společnosti a její bajky o vzájemném mírovém bytí islámu uvnitř západní civilizace (je zajímavé, že ani po 11.září, madridských nádražích či londýnském metru nebo i pařížských předměstích tyto snahy neopad-

ly), bezpečnostní otázky a kriminalita, šikana úplné a manželské rodiny ze strany státu, různé antidiskriminační snahy míjející se od začátku účinkem, nebezpečí internetu jako nástroje šířícího se násilí, drog, obchodu s lidmi, phishingu, dětské pornografie a podobných zvěrstev.

KDU-ČSL by se měla do budoucna vyhranit jako pevný a trvalý konzervativní subjekt s jasným a zřejmým názorovým zakotvením. Současné přešlapování mezi kulturní levicí a pravicí jí škodí. Vzpomínám si na slova jednoho našeho současného poslance, který na setkání s mladými lidmi z MKD prohlásil, že u lidovců je nejrozhodnějším slovem „možná“.

Dámy a pánové,

v překotném období loňského podzimu, kde KDU-ČSL balancovala na samé hraně své další existence se na nás, nově zvolené vedení MKD, obrátili někteří senátoři s dotazem: „Co bychom podle vašeho názoru měli dělat, abychom tuto stranu nepohřbili?“ (Tato otázka, jakkoli svou formou nadnesená, svým obsahem vystihovala tehdejší bezradnost lidovců.) Předali jsme jim tehdy stručný přehled témat, která považujeme za nosné pro křesťansko-demokratickou politiku. Dovolím si zmínit některé z nich, neboť za tu krátkou dobu určitě neztratily na své atraktivitě, naopak pro své dlouhodobé všeobecné zanedbávání se mohou stát ideálním pódiem pro prezentaci naší práce:

1. Podpora rodiny ve smyslu odstranění dosud existujících diskriminací, včetně zavedení jejího pozitivního zvýhodnění. Zde je nutno si uvědomit, že rodina - na manželství ženy a muže založená rodina - je nástrojem předání života dalším pokolením a předpokladem zdravého vývoje a výchovy slušných občanů. Že se oplatí podporovat tuto instituci i ekonomicky je nasnadě, protože vychovává další daňové poplatníky, tudíž je to investice, která se v budoucnu mnohokrát vrátí. Ono zvýhodnění by mohlo mít několikéré formy, od daňových úlev, přímých a cílených finančních podpor, zvýhodněných služeb státní správy, zvýhodněného sociálního pojištění a mnoho dalších. Inspiraci můžeme nalézt u našich slovenských partnerů z KDĽ, kteří dokonce vypracovali koncepty například prorodinné důchodové reformy.
2. Větší podpora nestátního školství. Odstranění nesmyslných bariér pro otevírání nových nestátních škol. Nediskriminování již takto zřízených školských institucí. Všimněme si, jak ministryně Kuchtová (SZ) šikovně zneužila mediální hysterie kolem tragického případu týraného Ondry z Kuřimi, aby podnikla mediální výpad proti instituci domácí školy.
3. Ochrana důstojnosti lidské osoby. Zajištění práva na důstojný život od početí

po přirozenou smrt, ochrana instituce manželství, ochrana dětí před adopcí homosexuálními páry, neboť i takové tendence se ve společnosti i politice projevují a je jen otázkou času, kdy toto přijde jako bod jednání v poslanecké sněmovně. Ale na druhou stranu prostřednictvím odstranění zbytečné byrokracie pomocí heterosexuálním párům toužícím po adopci dítěte z dětských domovů a tím naplnit právo dítěte na důstojný život v normální rodině. Odstranění zbytečných bariér pro instituce zabezpečující sociální a pečovatelskou službu a jejich důstojné profinancování.

4. Důraz na větší bezpečnost. Přebujelá drobná kriminalita ve velkých městech, kriminalita pracovníků z řad policie a orgánů činných v trestním řízení, dokonce i justice, korupce přerostlá na všechny úrovně státní správy a samosprávy a do očí bijící nečinnost odpovědných orgánů cokoli s tímto stavem věcí dělat.
5. Důraz na potřeby venkova. Zmírnění dopadů nerovnoměrného přerozdělování dotací ze státního rozpočtu obcím. Na tomto si aktuálně tvoří politické body Nezávislí starostové ve Zlínském kraji a jejich nezávislá senátorka Juřenčáková porazila ve druhém kole senátních voleb 2006 našeho dlouholetého senátora Jiřího Stodůlku – a to v typicky lidoveckém okrsku. Cíleně bychom se měli zaměřit na dopravní propojenost malých obcí s přirozenými centry svých regionů, dopravní obslužnost má vycházet vstříc obyvatelům daných lokalit, a nikoli provozovatelům dotovaných veřejných doprav. Zemědělci musí v nás cítit oporu, musíme rázně bojovat proti nerovným podmínkám nastavených v zemědělství mezi starými a novými členskými zeměmi EU. Je potřeba zpřístupnit zemědělcům výrobní alternativu technických plodit pro biolíh, MEŘO, ekopaliva atd.
6. Ekologie. Zde je důležité slepě nesuplovat Stranu zelených a jejich ultraliberální přístupy, ale mít jasně nastavený program prosazování cílených kroků zlepšujících kvalitu životního prostředí a tím i jednotlivých lidských životů. Je potřeba klást důraz na revitalizaci starých průmyslových objektů (brown-fields) a jejich uvedení do nového výrobního procesu, zvýhodnit firmy chovající se ekologicky i v sektorech bez státních restrikcí (např. ke služebním cestám používat veřejné přepravy místo služebních automobilů), více zvýhodnit kombinovanou nákladní přepravu, vyrovnat poplatky za používání dálnic i železnic. I nadále ostře vystupovat proti kouření ve veřejných prostorách, zvýhodnit nekuřáky na zdravotním pojištění. Být ekologicky zaměřený neznamená být „ekoteroristou“.
7. Daňová oblast. Pomoci speciálních daňových bonusů podporovat mladé rodiny s dětmi, kteří se rozhodnou pořídit si vlastní bydlení. Mnozí mladí lidé se neodhodlají založit rodinu, dokud nemají vyřešené bydlení, což v efektu znamená, že místo potřebných 3 dětí na jednu ženu se rodí 1 dítě, protože když se začne uvažovat o prvním dítěti kolem 30 let věku, pak se stává, že „ono to nějak nejde“, a až se to „konečně podaří“, tak „už jsou na další děti staří“.

Z tohoto výčtu je zřejmé, že témat, na kterých můžeme ukázat schopnosti své vlastní politiky, je více než dost. Určitě vás rovněž napadají oblasti působení, na které jsme třeba ani nepomysleli.

Vrátím-li se k tématu tohoto referátu: Semknout se, nebo rozkročit? napadá mě, že vlastně je nutné provést oba úkony.

Semknout se ve smyslu obrany našeho tradičního hodnotového programu, nepřipustit oslabení našeho postavení na straně obhajoby a prosazování tradičních křesťansko-konzervativních hodnot, jako jsou ony mnohými odsuzované snahy o zpřísnění potratového zákona, boje proti registrovanému partnerství osob stejného pohlaví atd. Důležité je, aby u těchto dvou uvedených nezůstalo, ale aby se konzervativní témata rozrostla o ta dříve jmenovaná (jako ochrana manželství a rodiny, ochrana před zhoubným vlivem internetové kriminality atd). Tímto semknutím minimálně zastavíme odliv voličů hledajících skutečného prosazovatele konzervativních hodnot ne-li přivedeme zpět i ty, kteří nás již pro naši nedůslednost opustili.

A rozkročit se ve smyslu rozšíření našeho programového spektra, například o ty body, o kterých jsem se zmiňoval a které nám, za předpokladu kvalitně odvedené a dobře obhájené práce, musí přinést nové voliče. A to i navzdory, nebo spíše díky zachování přirozených konzervativních hodnot.

Pak se skutečně spolu těšme na den, kdy se objeví volební výsledek 10%. A možná i více?

Dámy a pánové,
děkuji Vám za pozornost.

Proměny českého politického katolicismu za komunismu³⁹

PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. - pracuje v Institutu pro srovnávací politologický výzkum Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity a v Centru pro studium demokracie a kultury.

Poúnorový komunistický režim v Československu byl nesmírně činnorodý a aktivní při upevňování svých pozic. Jedním z klíčových prvků, jež musel udělat, aby se jeho postavení stabilizovalo a zůstalo pevné, bylo ochromení katolické církve. K tomuto ochromení přispěly výraznou měrou dvě skutečnosti: taktika KSČ v rámci boje s „třídními nepřáteli“ byla zaměřena také na dvě společenské skupiny, které historický vývoj svázal těsně s katolickou církví. Na jedné straně byl k nepřítelům započten selský stav, zejména na Moravě, jenž byl postižen tzv. kolektivizací zemědělství a k němuž patřila určitá část věřících⁴⁰, a na druhé straně Československá strana lidová (dále ČSL), s níž se sice neidentifikovala celá česká katolická církev, svými předválečnými vazbami však s některými církevními institucemi srostla. To se týkalo nejen venkovských farností a místních organizací ČSL, ale i vedení strany (v čele strany stál dlouhá léta katolický kněz Jan Šrámek, v jejích nejvyšších strukturách se pohybovala řada kněží, české zemské vedení mělo oporu v pražském arcibiskupovi, moravské v olomouckém atd.).

Jak selských stav, tak ČSL byly – podobně jako samotná církev – zbaveny původní reprezentace, podřízeny novým politickým a ekonomickým strukturám a podrobeny systematické ideologické propagandě. Zamysleme se nad tím, jak se ČSL do tohoto područí dostala a jak v něm žila.

Poválečné tříletí

Do období po druhé světové válce vstupovala ČSL (podobně jako katolická církev) v zásadě odlišné pozici, než o čtvrt století dříve do období meziválečného. Již nebyla chápána jako cizorodý element v odedávna husitském, protikatolickém národě, ale jako součást nacisty perzekuovaného národa. Přispěly k tomu mj. oběti na životě či na svobodě, jež mnozí čelní představitelé i členové

³⁹⁾ Tato publikace byla zpracována v rámci Výzkumného záměru Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích (kód MSM0021622407).

⁴⁰⁾ V rétorice používané komunistickými funkcionáři na přelomu 40. a 50. let 20. století se často vyskytlo spojení „klero“ a „agro“, přičemž se mělo prokázat, že reakční skupiny se vyskytují právě v těchto institucích či platformách.

strany v předchozích šesti letech přinesli.⁴¹ Významně k tomu jistě přispěla i činnost lidovců v exilu – jak předsedy exilových vlád Jana Šrámka, tak mladých straníků – publicistů Ivo Ducháčka a Pavla Tigrida a mnoha dalších.

Proměnila se rovněž struktura členstva strany – jednak do ní vstoupili dříve neorganizovaní členové, významnou posilou ovšem byli i členové zakázaných stran – agrární, živnostenské, národně demokratické. Odhaduje se, že noví členové tvořili po válce až 40 % členstva. Počet členů přesahoval koncem roku 1945 340.000, z toho 183.000 v zemi Moravskoslezské a 160.000 v Čechách. Před Únorem měla strana 467.000 členů.⁴²

Ve straně získal rozhodující pozici její místopředseda a ministr pošt František Hála. Předseda Jan Šrámek se totiž akcí jak ve straně, tak ve vládě, jejímž byl místopředsedou, ze zdravotních důvodů většinou nezúčastňoval⁴³ a F. Hála fungoval jeho prostřednictvím. Není přitom zcela jasné, kdy a do jaké míry tlumočil názory Šrámkovy a do jaké míry prosazoval záměry svoje. Šrámkovi a Hálovi se navíc podařilo i za cenu sjezdových manipulací udržet pod svou kontrolou převážnou část ústředního výboru.⁴⁴ Již v době těsně poválečné došlo ke změně meziválečného organizačního uspořádání, když nebyly obnoveny tradičně silné zemské organizace strany. Nižšími složkami tak zůstaly krajské lidové rady (podle volebních krajů) a okresní lidové rady (podle soudních okresů). Místní organizace působily v asi 55 % obcí v Čechách, na Moravě v 70 %.⁴⁵

V životě ČSL v poválečném třetíletí sehrály významnou úlohu dva časopisy – týdeníky *Obzor* (I. Ducháček, Bohdan Chudoba aj.) a *Vývoj* (P. Tigris), které bývají řazeny k tomu nejlepšímu, co v té době v Československu vycházelo. Velký vliv na pozici ČSL měla i činnost Orla, který byl jednou z nejvýznamnějších opor poválečného politického katolicismu.⁴⁶ Nicméně jeho protihráč – Sokol – byl nejenom početně, ale i vlivem silnější, byl ideovým základem pro zbývající tři politické strany s komunisty v čele.

V polosvobodných volbách roku 1946 získala ČSL v českých zemích jen 20,24 % hlasů a skončila třetí. Bylo to pro ni velkým zklamáním, a to nejenom proto, že nedokázala získat výrazný počet někdejších voličů agrárníků, živnostníků

⁴¹⁾ V koncentračních táborech zahynuli brněnský politik František Drobný, lidovečtí novináři Alfred Fuchs a Josef Řezníček a další. Řada lidoveckých politiků byla vězněna – Bohumil Stašek, Adolf Tylínek, František Světlík, Josef Plojhar, Alois Petr, Jaroslav Pecháček, Adolf Klimek a další. Srov. Trapl, Miloš: *Československá strana lidová*. In Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol.: *Politické strany 1861-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno: Nakladatelství Doplněk 2005, s. 1175.

⁴²⁾ Srov. Trapl, Miloš: *Československá strana lidová*, s. 1176, 1179; Lukeš, Bohumil: *Československá strana lidová*. In Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol.: *Politické strany 1861-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno: Nakladatelství Doplněk 2005, s. 1290.

⁴³⁾ Nezúčastnil se např. ani stranického sjezdu v dubnu 1946, kde byl znovu zvolen předsedou.

⁴⁴⁾ Přesto v něm působilo několik výrazných osobností s odlišnou politickou koncepcí – např. Ivo Ducháček.

⁴⁵⁾ Srov. Trapl, Miloš: *Československá strana lidová*, s. 1177-1179.

⁴⁶⁾ Srov. Trapl, Miloš: *Československá strana lidová*, s. 1180-1181.

a národních demokratů (po válce zakázaných stran), ale i proto, že nezvítězila ani na Moravě, jak doufala (zvítězila v jediném volebním kraji – Zlínském), dokonce nezvítězila ani na venkově. Tam všude jí vítězství vzali komunisté.⁴⁷

Zdá se, že oficiální stranické vedení bylo ve svém vztahu ke komunistické straně a její strategii spíše naivní. Samotný Šrámek sázel na anachronickou analogii, kdy srovnával situaci po druhé světové válce se situací po válce první s tím, že spoléhal, že revoluční nálady opadnou stejně, jako v letech dvacátých. Mýlil se a spolu s ním mnozí jiní.

Navíc proti sobě bojovali nerovnocenní protivníci. Jediná KSČ měla ve svém čele politiky jednak zkušené, jednak plné síly. Vždyť jediné její elity politicky rostly a zrály v době první republiky. Rostly za velké hospodářské krize, za hladových demonstrací, velkých stávek, masových shromáždění, do jejichž čela se stavěly. Po roce 1945 bylo této generaci kolem padesáti let⁴⁸ a měli přitom za sebou již řadu let politické práce v čelní linii. Ostatní politické síly na tom byly mnohem hůř. Budto jejich prvorepublikové elity zemřely v závěru první republiky či za nacistické okupace⁴⁹ a v čele stran tak stáli víceméně nezkušení politici, nebo sice ještě žily, ale teprve uvolňovaly místo mladším. To byl případ ČSL. Jedno z vysvětlení, proč se tak snadno KSČ dostávala od roku 1945 k moci, leží zřejmě právě v personální zakonzervovanosti většiny prvorepublikových politických stran.

Jeden z mála veřejných silných projevů nesouhlasu s oficiální stranickou linií představovala poslankyně Helena Koželuhová-Procházková⁵⁰. Soustředila kolem sebe skupinu politiků, kteří se snažili o změnu – o odsunutí J. Šrámka na post čestného předsedy strany, odstranění F. Hály z vedení, kritizovali spolupráci s komunisty, zpochybňovali bezvýhradnou orientaci na Sovětský svaz, žádali laicizaci stran. Poté, co neuspěli v dubnu 1946 na stranickém sjezdu, pokoušeli se po květnových neúspěšných volbách získat pro své názory širší podporu. Vedení ČSL však pružně zareagovalo a H. Koželuhovou-Procházkovou v červnu 1946 ze strany vyloučilo a zbavilo ji poslaneckého mandátu. Po krátkém vnitrostranickém rozruchu se podařilo Šrámkovu vedení situaci zklidnit a stabilizovat. K žádnému dalšímu výraznějšímu vystoupení proti vedení z pravicových pozic již nedošlo.

Zaktivizovala se naopak lidovecká levice reprezentovaná Aloisem Petrem, mezi-válečným předsedou lidoveckých odborů v Čechách, v poválečném období místopředsedou Národního shromáždění. K jejím dalším výrazným tvářím patřili tajní informátoři KSČ (a zřejmě i její tajní členové), členové ústředního výboru strany kněz Josef Plojhar a Dionýsius Polanský.⁵¹

⁴⁷⁾ Srov. Trapl, Miloš: Československá strana lidová, s. 1184.

⁴⁸⁾ Klement Gottwald měl v roce 1945 49 let, Rudolf Slánský 44 let, Václav Kopecký 48 let, Antonín Zápotocký 61 let, Václav Nosek 48 let, Július Duriš 41 let apod.

⁴⁹⁾ Karel Kramář (+1937), František Udržal (+1938), Václav Klofáč (+1942), Antonín Hampl (+1942), Milan Hodža (+1944) a další.

⁵⁰⁾ Manželka ministra Antonína Procházky, neteř bratří Čapků.

⁵¹⁾ Srov. Trapl, Miloš: Československá strana lidová, s. 1183.

Únor 1948

Historická chvíle stranické levice nastala v únoru 1948. Výkonný výbor strany sice rozhodl, že kdo z vedení vstoupí do jednání s komunisty bez pověření strany, bude vyloučen, na reálnou situaci to vliv nemělo. Už dva dny před 25. únorem otevřeně na zasedání výkonného výboru vystoupila stranická opozice reprezentovaná Aloisem Petrem a Josefem Plojharem, kteří nesouhlasili s demisí lidoveckých ministrů a plédovali za dohodu s komunisty za každou cenu. Oba dva byli druhého dne ze strany vyloučeni. To však již byla labutí píseň řádně zvoleného vedení. 25. února 1948 vznikl Akční výbor ČSL, který zvolil svého předsedu A. Petra předsedou strany. Vše se tedy odehrála mimo stanovy a mimo všechny řádné procedury. Strana však toto řešení nakonec akceptovala.

Původní představitelé strany se z politického života stáhli – J. Šrámek se spolu s F. Hála pokusili v březnu 1948 o emigraci, byli však zadrženi a doživotně internováni. F. Hála byl spolu s některými dalšími čelnými politiky dokonce 3. března 1948 novým stranickým vedením ze strany vyloučen – Šrámek ne, přeci jen byl výrazným symbolem.⁵² Ze 46 poslanců zvolených v roce 1946 jich po Únoru mohl zůstat v parlamentu 9. 10 jich emigrovalo, 12 skončilo ve věznicích (3 z nich byli ve věznicích zavražděni nebo popraveni), 2 zadrženi na útěku a doživotně internováni, 13 poslanců zbaveno mandátu. Mnoho významných politiků emigrovalo – Adolf Procházka, Helena Koželuhová-Procházková, Ivo Ducháček, Pavel Tigríd, Bohdan Chudoba ad.⁵³

Nové vedení strany od prvního okamžiku své existence deklarovalo plnou podporu socialistickému společenskému řádu. Ideově se zaštitili tradicí meziválečného křesťanského solidarismu, jemuž se začalo říkat křesťanský socialismus.

ÚAV NF v rámci čistek zavřel většinu stranických okresních a krajských sekretariátů, které byly otevírány až po schválení jejich nových vedení. Na krajských, okresních a místních úrovních tak vznikaly příslušné akční výbory, které měly zajistit patřičný přerod strany. A opět – nebyli to jenom zjevní kolaboranti či tajní členové KSČ, kdo se v nich angažovali. Na Olomoucku v nich působil např. Mons. František Světlík, dlouholetý lidovecký politik (a strýc pozdějšího biskupa Josefa Vrány), pozdější kapitulní vikář Josef Glogar a další. Nejreakčnější místní organizace byly v únoru 1948 rozpuštěny a po dalších přinejmenším dvacet let nebyly obnoveny.⁵⁴ Ovšem pozor! J. Plojhar, A. Petr, D. Polanský a další nebyli lidé odnikud a bez zázemí, kteří by se z ničeho nic vynořili v únorových dnech uprostřed jinak demo-

⁵²⁾ Šrámek dokonce činnost strany pozastavil. Blíže viz Turzová, Virginie Marie: *Kartouzský vězeň. Mons. Jan Šrámek. Kněz a politik*. Ing. Pavel Sejkora-Trinitas, Svitavy 2006, s. 149. Tento jeho krok však byl ryze symbolický a bez jakéhokoli dopadu. Vždyť ani v roce 1968 či 1989 se strana neobnovovala, ale plynule se navazovalo na předchozí vývoj.

⁵³⁾ Srov. Lukeš, Bohumil: *Československá strana lidová*, s. 1283-1285.

⁵⁴⁾ Srov. Lukeš, Bohumil: *Československá strana lidová*, s. 1287-1289.

kratické a protikomunistické lidové strany. Byli to lidé reprezentující jistý myšlenkový proud (a těžko dnes dokážeme posoudit, jak silný byl) – vždyť od roku 1945 byli v předsednictvu ČSL, byli mezi jejími poslanci, předsedy krajských výborů apod. Rovněž ideová záštita křesťanským solidarismem, který měl hodně blízko k socialistickým idejím, nebyla zcela vyfabulovaná.

Období 1948-1968

Cca 23 000 lidovců vstoupilo do KSČ, celkově ovšem do konce roku 1948 odešlo ze strany více než 300 000 lidí. Právě léta 1948/1949 byla rozhodující – po neúspěšných vzpourách některých okresů a poté, co muselo v roce 1949 odejít ze strany 40 okresních tajemníků, byl boj o charakter strany zcela prohrán. Na konci roku 1949 již měla ČSL jen 30000 členů, což je téměř dnešní stav. V říjnu 1948 také musel odejít z funkce generální tajemník Eduard Hála, který byl nahrazen Antonínem Pospíšilem. Nové vedení strany jednoznačně podpořilo církevní politiku KSČ, čímž po padesáti letech skončila i fakticky (deklaratorně již v roce 1945) těsná propojenost strany a církve – bez ohledu na Plojharův kolárek. Plojhar se stal nejvýraznějším symbolem strany, na dlouhou dobu – v roce 1951 se stal i formální hlavou strany, když nahradil zemřelého A. Petra. V 50. letech zůstalo ve straně jen cca 20000 straníků, což byl zároveň i veřejně nevyslovený numerus clausus, platný do roku 1968. Tehdy počet členů po příchodu 70 000 nových (z velké části vyloučených v roce 1948) dosáhl 90 000. S normalizací ovšem znovu poklesl, tentokrát na cca 40 000.⁵⁵

ČSL se stala jednou z mnoha složek Národní fronty, jejichž jediným úkolem bylo provádění a odsouhlasování politiky komunistické strany. Z tohoto stínu neodkázali mnozí její funkcionáři vystoupit dokonce ani v roce 1968. Dokladem je např. vzpomínka Bohumila Černíka na zakládání místní organizace v roce 1968 v České Rybné, kde okresní tajemník ČSL mluvil o tom, že komunistická strana bude mít nadále vedoucí úlohu a lidová strana bude uskutečňovat její program. Katolík a politický vězeň Černík, který se členem lidové strany nestal, na to veřejně reagoval slovy: „Tak to podle Vás, pane tajemníku, znamená, že komunisté budou nadále popravovat lidi a lidová strana bude jenom určovat barvu kvítí na jejich hroby?“⁵⁶

S řadovými členy strany před rokem 1968 byl problém. Někdejší hlavní reprezentanti a veřejně známí lidovci, vzápětí po Únoru buď sami vystoupivší či byvše vyloučení, se na ně dívali s opovržením, jako na kolaboranty. Komunistický režim jim zase mnohdy stěžoval život, bránil v kariérním růstu, bránil ve studiu jejich dětí. Zde je ovšem zapotřebí upozornit na to, že to by zřejmě dělal i bez členství v ČSL; hlavním důvodem šikan a perzekucí byla křesťanská víra. Členství v ČSL

⁵⁵⁾ Srov. Lukeš, Bohumil: Československá strana lidová, s. 1289-1297.

⁵⁶⁾ Černík, Bohumil: *Rudé temno nad Vysočinou*. Česká Rybná, nedat., s. 91

bylo pro některé katolíky jakousi logickou součástí jejich katolické identity a tak k tomu také režim přistupoval.

Tomu odpovídala i činnost strany na místní úrovni, která se víceméně soustředila na organizování zájezdů na poutní místa (kde ovšem stejně poslouchali většinou kázání nějakého tzv. vlasteneckého kněze), pořádání kulturních akcí či opravu sakrálních objektů – to vše jen po předchozím požehnání od KSČ.

Rok 1968 a následná normalizace

Rok 1968 znamená přerušení a snad i jakousi snahu o navázání na těsně poválečný vývoj. Symbolem se stala rezignace J. Plojgara a celého předsednictva 31. března 1968. Novým předsedou se stal tehdejší generální tajemník Antonín Pospíšil. Spolu s nárůstem počtu členů se radikálně zvýšil i počet místních organizací – z cca 600 před rokem 1968 na více než 1500.⁵⁷ Přes rychlou normalizaci se již nepodařilo vrátit stranu zcela zpátky do padesátých let. Řada (staro)nových členů zůstala, byť je radikálně omezovalo politické prostředí.

Normalizace ve straně proběhla ve dvou hlavních krocích. Nejprve v prosinci 1969 byl Plojgarovi vrácen titul čestného předsedy, jehož se na nátlak veřejnosti v první polovině roku 1968 vzdal, jednak byly odvolány všechny reformní dokumenty uplynulého roku, jednak byly vyměněni někteří členové ÚV. V dalších měsících probíhaly čistky, o rok později byly dokončeny čistky, když se novým ústředním tajemníkem stal jeden z předních kolaborantů Rostislav Petera.

Sedmdesátá léta se pak na ústřední úrovni nesou ve znamení ještě většího ústupu od křesťanských zásad. V roce 1973 zemřel předseda strany A. Pospíšil a spolu s ním zmizely i odkazy na křesťansko-sociální tradici. Nahradil jej Rostislav Petera, který byl dokonce v šedesátých letech členem KSČ. Po jeho smrti v roce 1980 jej nahradil František Toman, který, aniž stačil splnit naděje do něj vkládané, v roce 1981 zemřel. Novým, a až do listopadu 1989 posledním předsedou strany se stal Zbyněk Žalman.⁵⁸ Až do své smrti v roce 1981 ovšem stranu reprezentoval i Josef Plojhar, byť „pouze“ jako poslanec Federálního shromáždění, a to již od roku 1969.

Druhá polovina osmdesátých let se v ČSL nesla ve znamení pokusu o změnu charakteru strany, spojené jednak s Ústřední politickou školou v Klínici spojené především se jménem Richarda Sachera, jednak s činností místopředsedy obvodního výboru Prahy 6 Bohumila Svobody a Richardem Sachrem. Ke koordinaci a pokusu o vzpouru krajů došlo v říjnu 1989, což mohlo být vzápětí korunováno úspěchem při odstoupení stranického vedení v listopadu 1989.⁵⁹

⁵⁷⁾ Srov. Lukeš, Bohumil: *Československá strana lidová*, s. 1297-1298.

⁵⁸⁾ Srov. Lukeš, Bohumil: *Československá strana lidová*, s. 1298-1304.

⁵⁹⁾ Bliže viz např. Dočkal, Vít: *Vratký vzlet Fénixe. Československá strana lidová 1988-1990*. MPÚ MU, Brno 2004.

Závěr

Zde ovšem přichází zásadní otázka: byla strana, která se v listopadových dnech 1989 obrodila, skutečnou nástupkyní strany z doby před rokem 1948? Resp. jak se proměnila pozice politického katolicismu v této době?

Kontinuita prvorepublikové lidové strany se přerušila nejpozději v roce 1949 a těžko říct, zda se někdy obnovila. Resp. lidovou stranu představovali již jen (nutně generalizujeme) dva typy členů: a) představitelé jejího někdejšího výrazně levicového křídla, kterým spolupráce s komunisty nečinila sebemenší potíže snad ani v jejich svědomí; b) zcela nevýrazní řadoví členové, politicky nevyhranění, konformní, kteří tedy ani nikomu moc nevadili. Postupem doby první skupina odešla ze scény, prostě a jednoduše dožila a neměla následovníky. Straně tak začali dominovat členové druhého typu. Ti ovšem měli s prvorepublikovými lidovci společného jen máloco; s rakousko-uherskými představiteli politického katolicismu už vůbec nic. A tak se snadno mohlo stávat, že i někteří výrazně antikomunističtí občané mohli v osmdesátých letech veřejně prohlásit, že je jim milejší deset komunistů z vedlejší obce, než jeden místní lidovec.

Co je ovšem důležité, tak je proměna prostředí, v němž se politika odehrává. Nesmíme zapomenout na to, že v roce 1948 ještě matriky narození, sňatků a úmrtí vesměs vedli, fakticky jakožto státní úředníci, katoličtí kněží. Že nebyly legální potraty (které byly legalizovány až za ministrování katolického kněze J. Plojhara), pohřeb žehem byl chápán jako výraz vzdoru vůči katolické církvi, že náboženství bylo povinným vyučovacím předmětem a že na stěnách školních tříd visely kříže. O čtyřicet let později bylo všechno jinak, a tak nutně i politický katolicismus musel být zcela jiný, a to tvrdě defetistický. Nalezení společné řeči na platformě obrany lidských práv, k čemuž od konce sedmdesátých let v případě katolických aktivistů a jiných sektorů nekomunistické sféry došlo, zřejmě nemohlo být trvalé. A to nejpozději od chvíle, kdy začal být rejstřík deklarovaných lidských práv rozšiřován o z pohledu katolicismu neakceptovatelné položky.

Některé výzkumy volebního chování z nesudetských oblastí našeho státu ukazují, že voličsky byla v devadesátých letech u lidové strany kontinuita navázána (jako u jediné politické strany), přinejmenším v některých oblastech. Nicméně je pravdou, že typický lidovec let sedmdesátých, osmdesátých a zřejmě i devadesátých má jen málo mentálně společného s lidovcem let dvacátých a třicátých, nemluvě o konci devatenáctého století. A je otázka, zda to je nutné či ne-nutné, vhodné či nevhodné. Za velkou sociologickou studií by pak stál výzkum mentality řadových členů KDU-ČSL, zda je více zformována nucenou a vyžadovanou konformitou let sedmdesátých či sebevědomým postojem plynoucím z přesvědčení o správnosti a vhodnosti křesťansko-demokratického ideálu společnosti.

Použitá literatura:

Černík, Bohumil: *Rudé temno nad Vysočinou*. Česká Rybná, nedat.

Dočkal, Vít: *Vratký vzlet Fénixe. Československá strana lidová 1988-1990*. MPÚ MU, Brno 2004.

Konečný, Karel: *Československá strana lidová a Československá strana (národně) socialistická na Olomoucku 1945-1989. Příspěvek k dějinám Národní fronty v poválečném Československu*. Kateřina Mikšová – nakladatelství Prius, ÚSD AV ČR, Brno 2006.

Lukeš, Bohumil: Československá strana lidová. In Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol.: *Politické strany 1861-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno: Nakladatelství Doplněk 2005.

Trapl, Miloš: Československá strana lidová. In Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol.: *Politické strany 1861-2004. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno: Nakladatelství Doplněk 2005.

Turzová, Virginie Marie: *Kartouzský vězeň. Mons. Jan Šrámek. Kněz a politik*. Ing. Pavel Sejkora-Trinitas, Svitavy 2006.

Křesťansko-demokratická nebo regionální strana? K některým specifickým aspektům působení KDU-ČSL v českém politickém životě

Mgr. Matyáš Zrno (1979), autor je analytikem Občanského Institutu, novinářem a přednáší na Vysoké škole finanční a správní a Vysoké škole Cevro Institut. Je doktorandem na FSV UK.

Vážené Dámy, vážení pánové,

dovolte mi vrátit se trochu nazpátek, k onomu několikaměsíčnímu intermezzu mezi Kalouskovým plánem, jak rozetnout povolební pat koalici s ČSSD za podpory KSČM. Ono období vypadalo pro KDU-ČSL jako pobyt na jednotce intenzivní péče. Předseda i celé vedení byli odvrženi, ale co teď? O straně se mezi lidovci otevřeně mluvilo jako o nebožtíkovi, který už leží v rakvi. Najednou se ukázalo, jako by strana se skoro 90ti letou tradicí stála na velmi vratkých základech. Jak málo má osobností, nápadů, vizí. Lidovci čekali na svého spasitele. Moc v KDU-ČSL ležela na ulici.

Spasitel Čunek

Spasitele našli lidovci v do té doby neznámém vsetínském starostovi a čerstvém senátorovi Jiřím Čunkovi. Slovo „spasitel“ užívám záměrně, protože poměrně přesně vystihuje vztah značné části lidovců k novému předsedovi. Mám za to, že málokterý předseda politické strany v České republice se může pochlubit tak nekritickou podporou členské základny tvář v tvář trestnímu stíhání, mediálnímu tlaku, neobratným vyjádřením i zjevně chybným politickým krokům. Možná za to, ale více než samotná osobnost Jiřího Čunka může tradiční lidovecký reflex semknutí se, snahy působit za každou cenu jednotně a v neposlední řadě i představa, že za vším je nějaké spiknutí, že nás kdosi chce zničit.

Ale zpět k volbě Jiřího Čunka. Nepřišel sice s žádným konceptem nebo nápadem, ale to po pravdě řečeno není zas tak výjimečné. Těžiště politiky se obecně přesunuje od politiků s vizemi, jací tu byli především počátkem 90.let k „dělníkům politiky“, kteří se udělali v komunální politice. To má samozřejmě svoje výhody, ale i nevýhody. na místní úrovni, pokud jde o to postavit vodovod nebo opravit silnici, není nutné se příliš zabývat ideovými spory. Na celostátní úrovni může už nedostatek vzdělání, všeobecného přehledu, ideového ukotvení, vize a představ o směřování

strany a země, znát.

Jiří Čunek se ovšem mohl pochlubit popularitou, jaké žádný lidovec nikdy nedosáhl. Fakt, že mu k tomu stačilo vystěhovat jeden zdevastovaný dům s neplatiči, svědčí spíše o neschopnosti českého státu řešit tyto problémy, než o zázračných schopnostech Jiřího Čunka. Nicméně v nouzi českého politického života stačí k popularitě málo. Čunek vystěhoval pár cikánských rodin, působil zemitým dojmem, byl neokoukaný, lidový... Sám uznal, že jeho nedostatek vzdělání (má průmyslovku) je handicapem, ale schopný politik přece nemusí být intelektuál (samozřejmě, jen pokud se dokáže obklopit dobrým týmem a nechá si poradit - jako například Ronald Reagan). Jenže Čunek si žádný dobrý tým nevytvořil. Jedním z důsledků byla i nominace režisérky Heleny Třeštíkové na post ministryně kultury. Paní Třeštíková je slušná a milá paní, autorka výborných dokumentů, leč politicky zcela nezkušená (ostatně po dvou týdnech rezignovala) a názory má nejbližší Straně zelených. Podporovala registrované partnerství, nevádí jí adopce dětí homosexuálními páry, kostely považuje za chrámy naplněné netolerancí a pokrytectvím a vystupovala na různých gay a lesbických kulturních akcích. Zůstává otázkou, kde na ní Čunek přišel. Vsetínský starosta nepůsobí jako milovník dokumentárních filmů. Její nominaci každopádně obhajoval zuřivě. KDU-ČSL se podle něj musí otevřít, přilákat nové voliče... Naskytá se otázka: viděl Jiří Čunek někdy voliče, kterým jsou sympatické názory paní Třeštíkové? Ti lidovce volit nebudou, ani kdyby slavnostně plivli na kříž a slíbili, že s „flaňdaky“ už nemají nic společného. Navíc, bezelstnost, se kterou Čunek přiznal, že Třeštíkovou nominoval proto, aby strana získala lepší tvář s tím, že tam přece stejně bude lidovecký náměstek Talíř... jen potvrdila všeobecně rozšířenou tezi o lidovecké proradnosti.

Rozkročit nebo semknout?

Třeštíková po dvou týdnech sama rezignovala, takže o ní až zas tolik nejde. Jde o budoucí směřování KDU. Zůstane stranou konzervativní, hájící křesťanské principy? A nebo se „odčernoprdelní“ (slavný výrok 1. místopředsedy Romana Líka)? Soudě podle vyjádření lidoveckého vedení o nutnosti otevření se, o tom, jak KDU-ČSL nemá reprezentovat katolíky atd., se zdá pravdě bližší spíše ta druhá možnost.

Otázka ovšem je od čeho lidovce „odčernoprdelnit“. Vždyť nejsou ničím klerikální. Prosazují snad zákaz občanských sňatků? Povinné náboženství na školách? Přisahu poslanců na bibli? Kříže ve státních institucích? Ne, nic z toho neprosazují a nic z toho ani nikdo soudný v této zemi prosazovat nechce. Lidovci ale (více či méně nadšeně, ale přece...) prosazovali tradiční hodnoty přirozeného řádu. Hodnoty, které nejsou ničím specificky křesťanským. Hodnoty, které jsou věcí zdravého rozumu: podpora manželské rodiny, odpor proti registrovanému partnerství, boj proti potratům, euthanásii a klonování. Co z toho je klerikalismem? Odpověď je jasná. Nic. Ostatně, v této zemi je skoro třetina občanů proti neomezenému právu ženy na umělé

přerušení těhotenství. Čtyřicet procent je proti registrovanému partnerství a polovina proti euthanásii. To nejsou zdaleka jen křesťané. Proč nehledat mezi nimi? Jak napsal už před deseti lety dnešní rektor Masarykovy univerzity Petr Fiala ve svém díle *Katolicismus a politika*: „Křesťan má v politice obrovské množství spojenců – lidí, kteří nejsou věřící, ale také přirozené tíhnou k dobru.“

Kde najít intelektuály?

Určitý problém vidím také v intelektuálním zázemí KDU-ČSL. Členové analytického oddělení se věnují diskusím na webu KDU-ČSL popřípadě volební kampani. Lidovecký think-tank *Evropská akademie pro demokracii* nevytvořil žádný dokument, který by stál za řeč (nevytvořil vlastně vůbec nic..). Časopis *Obzory*, který má být intelektuální výkladní skříň KDU-ČSL vychází nepravidelně, s velmi kolísavou obsahovou úrovní a s tak odfláknutou redakční úpravou že by se za to styděl i redaktor třídního časopisu na gymnáziu. Intelektuální zázemí zjevně nikdo nepostrádá.

Politické stranictví nemá v naší zemi dobrý zvuk a málokdo z intelektuálů chce být spojován s politickou stranou. Pokud měli katoličtí intelektuálové k nějaké straně blízko, byla to někdejší KDS. Dnes stojí většinou blíže ODS, která si na rozdíl od KDU-ČSL uvědomuje důležitost intelektuální základny (CEVRO, CEP, Liberální institut, e-stát). Ostatně i lidé z nejkonzervativnějšího akademického pracoviště v zemi (Masarykova univerzita, především pak Mezinárodní politologický ústav) stojí blíže ODS. Personální politika KDU-ČSL vždy více preferovala loajalitu než schopnosti. Pro funkce poradců ministrů nejsou často nutné ani tak elementární podmínky jako vysokoškolské vzdělání nebo znalost cizího jazyka.

Šéfové lidovců většinou nejsou intelektuálové. Lidovci jsou zakotveni v prostředí, ze kterého pocházejí - většinou z menších měst a z katolického prostředí. Na tom není samozřejmě nic špatného. Většina voličů nejsou intelektuálové a potřebují lídry, kteří se k nim budou obracet jejich jazykem. Problém je v lidovecké schizofrenii. V tom, že se tito lídři snaží obracet na jiné voliče. Na voliče, které neznají. Nesetkali se s nimi. Nemluvili s nimi. Nechápu, že oni a voliči s názory Heleny Třeštíkové jsou jako dva světy. Dovolte mi malý příklad. Nedávno jsem byl na premiéře ekologické agitky Al Gora v pražském kině Světozor. Bylo tam 400 lidí s názory paní Třeštíkové. Stáli tam namačkání hlava na hlavě. Po filmu následovala diskuse a mezi diskutujícími byl lídr Zelených Martin Bursík. Když promluvil, polovina děvčat v sále málem omdlela nadšením. Kdyby tam vystoupil Jiří Čunek, dostal by tak maximálně shnilým rajčem. Zázemí, ze kterého pocházejí, je na lidovcích vidět mnohem více, než si myslí. Snaha nalákat nové liberální voliče působí stejně důvěryhodně, jako když se šedivějící padesátník snaží nalákat na rande 15ti letou středoškolačku. A nepomůžou tu ani takové nápad, jako třeba požadavky na kvóty pro ženy (volební heslo Cyrila Svobody v Praze) nebo označování odpůrců nominace Heleny Třeštíkové za bigotní...

Lidovečtí lídři nechápou, jak hluboce jsou oni sami determinováni sociálním prostředím, ze kterého vychází. Lidová strana je provázána s katolickým životem, s farnostmi, s Katolickou tělovýchovnou jednotou Orel (starosta Orla je poslanec KDU-ČSL Ladislav Šustr) a je koneckonců provázána i mnoha osobními svazky (dá se mluvit přímo o lidoveckých klanech). Sami předáci KDU si ostatně rádi postěžují, že je často „lidé z kostela“ nevolí. A málokdy opomenou (jsou-li v katolickém prostředí) zdůraznit svou osobní náboženskou horlivost. Předseda Čunek má dva bratry kněží. Místopředseda Hošek, příkladný otec sedmi dětí, pořádá u sebe doma motlitby Taizé, další místopředseda Macek studoval na Lateránské univerzitě, místopředseda Juránek je členem Schönstattského hnutí, na sjezdech hnutí Fokolare to vypadá jak na jednání celostátního výboru KDU-ČSL... Žádný předseda místní organizace KDU-ČSL by nemohl vykonávat svou funkci, pokud nechodí do kostela. Běda tomu lidovci, který se rozvede...

Ušlápnutí katolíci?

Je to ten stále ten starý český katolický komplex. V zemi, která není církvi právě nakloněna, jako by se řada katolíků na veřejnosti styděla za to, že jsou katolíky. Potrat v rodině lidovce nepřipadá samozřejmě v úvahu. Ale běda tomu, kdo by se opovažoval navrhnout zákaz potratů. Rozvod vás mezi lidovci také zdiskredituje, ale to ani v nejmenším neznamena, že by snad někdo z lidovců navrhl zprísnění podmínek pro rozvody. Nikdo z lidovců nedává děti do jeslí, ale když to navrhuje vládní koncepce rodinné politiky, nevadí jim to. Lidovci byli ochotní odejít z vlády kvůli Grossově aféře. Ale ani je nenapadlo pohrozit demisí pokud bude schváleno registrované partnerství. Lidovci byli ve dvou vládách Václava Klause a jedné vládě s ČSSD a neprosadili ani církevní restituce, ani smlouvu s Vatikánem. Vždycky pro ně byly důležitější jiné věci – především penězovod z Prahy (a nyní z Bruselu) do svých regionů. Opět...nic proti, svým způsobem takto fungují všechny politické strany. Nicméně KDU-ČSL jako strana s nejvýraznějším regionálním zázemím, propadá tomuto nešvaru nejvíce. Nemělo by to přesahovat únosnou mez. Jinak by se KDU-ČSL mohla rovnou přejmenovat na stranu pro ekonomické povznesení jižní Moravy.

Nakonec to v praxi chodí tak, že církvím více prospějí ti, kteří to beru ryze pragmaticky. Peníze na církevní charitativní projekt dá dříve socialistický ministr práce a sociálních věcí než jeho lidovecký náměstek. Se zvýšením platů duchovních souhlasí všechny demokratické strany, ale pak to nepřednese lidovecká poslankyně, jak bylo domluveno („on by mi Grebeníček vytýkal, že zase dáváme peníze na církev...“). Pro zlepšení vztahů státu a církve udělaly více socialistický ministr kultury Jandák a především jeho náměstkyně Kalistová než lidovci po léta předtím.

Oblastí, ve kterých jde KDU proti zájmům svých voličů je více. Voliči KDU-ČSL opatří k nejchudším vrstvám obyvatelstva, vládní reformy prospějí ale hlavně lidem

s příjmy nad 80 000 Kč. O co rodinám pomůže snížení daně z příjmu, o to více se jich – zvláště těch chudších – dotkne zvýšení nepřímých daní.

Pro křesťanské demokraty, a obecně konzervativní síly, je typická určitá ušlápnutost, nadbíhání většinové veřejnosti a neuvědomění si vlastní síly. Pokud by se křesťanští demokraté v této zemi vzdali nereálných nadějí na oslovení většiny obyvatel, mohou dle mého názoru dosáhnout i s necelými deseti procenty voličů mnohem více než dnes. A to především v oblastech, které jsou v centru oné „kulturní války“, která se vede v Evropě – tedy ve vzdělání, kultuře, rodinné politice. Lidovci by se měli více zaměřit na tyto oblasti místo na ministerstva dopravy, obrany či životního prostředí, kde se – po pravdě řečeno – nějaká specifická křesťansko-demokratická politika ani dělat nedá.

Dámy a pánové, děkuji vám za pozornost

Jak křesťanští demokraté hledají cestu dál.

Milan Linhart (1961) vystudoval fakultu řízení Vysoké školy ekonomické v Praze, pracuje jako ekonomický analytik a informatik. Je předsedou městské organizace KDU-ČSL v Chtěboři (kraj Vysočina), kde je členem Rady města a jedno volební období byl místostarostou. Od roku 2001 je členem Celostátní konference strany.

Od nepříliš úspěšných voleb do PS PČR v červnu roku 2006 se objevují sporadické pokusy nalézt novou cestu pro KDU-ČSL, která je dnes prakticky jedinou křesťanskou orientovanou stranou v České republice. Na velké politické scéně se za tu dobu ledacos dramatického odehrálo a především samotná KDU-ČSL si prošla několika těžkými zkouškami. Otázky typu: „Kudy dál?“, však zůstávají nezodpovězeny. Patří se proto poděkovat Občanskému institutu, EAD, Nadaci Konráda Adenaura i místopředsedovi PS Janu Kasalovi, že přímo na parlamentní půdě mohlo proběhnout další kolo nepravidelných diskusí na toto ožehavé téma za účasti zhruba 60 pozorných posluchačů a diskutujících.

Hledáme-li cestu vpřed, bývá dobré znovu si oživit dlouhý kus cesty, který jsme zatím ušli. A musíme se vrátit opravdu hodně zpátky do minulosti, až do doby starého Rakousko-Uherska. Tam totiž mají původ křesťanské strany, ze kterých v roce 1919 vznikla Československá strana lidová. A tam také má původ nechuť až odpor mnoha našich spoluobčanů, zejména žijících v Čechách, ke katolické církvi. Ona totiž symbolizuje ono rakouské spojení trůnu a oltáře, proto „Pryč od Říma!“ Již za první republiky se křesťané, převážně katolíci, velmi těžce v politice prosazovali. Pak přišly dvě totality a hlavně tu druhou si náš národ částečně přivodil sám, mimo jiné náboženskou vlažností a naivitou čelných politiků. Ani na Moravě nedokázali lidovci v roce 1946 vyhrát volby, s výjimkou výsledku na Zlínsku. Komunisty si český národ v podstatě zvolil dobrovolně a komunisté pak již celé dílo zkázy s vydatnou pomocí Moskvy pouze umocnili a dokonali. Obě totality daly křesťanům i lidovcům mnoho pronásledovaných, mučedníků a mnohaletých vězňů. Našli se však i kolaboranti a zrádci. Vývoj po roce 1989 pak většinou dobře známe. A přiznejme si, že pevný křesťanský postoj v mnoha situacích nebývá tím, co by si hamižná konzumní společnost přála slyšet, že křesťan na určité pozici ve veřejné správě může nepříjemně překážet lidem, jejichž úmysly nejsou právě nejčistší.

Jednou z otázek, na které hledáme odpověď velmi těžce, je naše zařazení na tradiční pravolevé politické ose. Mnoho našich členů a zejména voličů patří do nízkopříjmové kategorie, ať již to jsou vícedětné rodiny nebo důchodci. Pod pojmem církev nebo křesťanství si také mnoho lidí představí na prvním místě charitu, tedy

různé sociální služby. Proto od nás mnoho lidí očekává spíše levicovou politiku. Mezi našimi členy a voliči však jsou i lidé s vysokoškolským vzděláním či podnikatelé, kteří od nás očekávají politiku pravicovou, konzervativní. Z toho ze všeho nám jako kompromis vychází jakýsi politický střed, ale ukazuje se, že tato pozice není optimální. V politickém středu je přeplněno, středové strany jsou nečitelné, voličům vadí, že neustále lavírují mezi pravicí a levicí, že dopředu nevědí, s kým se taková strana spojí po volbách. Možná by bylo nejlepší, kdybychom se deklarovali jako čistě hodnotově orientovaná strana, pro kterou nejsou ekonomické otázky na prvním místě a která se vůbec nepotřebuje na oné pravolevé škále vymezovat.

Stále dokola se také vrací otázka propojení křesťanských demokratů s katolickou církví. Většina, a to na obou stranách, si dobře uvědomuje, že takové propojení není dobré ani pro jednu stranu. Mnozí však poukazují, že žádné oficiální nebo institucionální propojení tady už dávno není, takže vlastně není co řešit. Neoficiální a neformální vazby však zapřít nemůžeme. Už jenom to, že drtivá většina členů jsou praktikující katolíci, kteří nejen pravidelně chodí na bohoslužby, ale jsou i aktivní ve svých farnostech, nás usvědčuje z toho, že tady poměrně silné vzájemné vazby existují. Když taková aktivní skupina ve své vesnici zorganizuje například oslavu Svátku matek, mohou s klidným svědomím napsat na plakát, že akci pořádá KDU-ČSL, ale stejně pravdivé bude, když napíší, že je to akce farnosti. Vždyť jsou to stále ti samí lidé a je jenom na nich, jakou oficiální hlavičku v daném případě zvolí. Pak ale není divu, že ve volbách se v lidech probudí jakési falešné husitství či jiráskovský odpor ke katolické církvi a křesťanským demokratům hlas nedají, ani kdyby byli ze zlata, protože prostě nemají ty černokabátníky rádi. Potřeba řešit tento problém pak vede k návrhům slovo „křesťanská“ z oficiálního názvu vypustit a trochu více se rozkročit. Mnozí lidé z tradičních oblastí ale podobné nápady považují za zradu víry a o něčem podobném vůbec odmítají uvažovat. Mimochodem, právě tímto postojem dokazují, že tady to neformální propojení strany a církve skutečně existuje, minimálně v hlavách jednotlivých lidí. Je zde však výrazné memento z některých evropských zemí, kde vypuštění křesťanství z názvu vedlo nejen ke ztrátě voličů, ale prakticky k zániku strany.

Situace v České republice je přeci jenom specifická. Věřících je zde mnohem méně, než v jiných státech. Je proto mnohem obtížnější zabránit na parlamentní úrovni pádu pod kritickou hranici 5%. Je pravda, že na Moravě a sem tam i v Čechách jsou regiony nebo aspoň jednotlivé obce, kde lze s přehledem vyhrát pod hlavičkou KDU-ČSL komunální volby, na Moravě občas i krajské. I po případném celostátním propadu tedy je možné ještě dosti dlouho přežívat jako regionální strana. Tato perspektiva však nemůže uspokojit křesťanské demokraty z obcí, kde se v silně ateistickém prostředí nemohou prosadit už dnes. V jejich regionech, které dnes tvoří už bezmála půl republiky, by znamenal celostátní propad pod 5% faktický zánik strany.

Dilema je tedy jasně dáno. Máme se více rozkročit, nebo se máme ještě více semknout a uzavřít? Máme šanci, že někde nalezneme nové voliče, nebo se máme soustředit, aby nám neutekli ti dosavadní? Mnozí doporučují variantu druhou. Petr Příhoda dokonce hovoří o „radostném étosu poctivého ústupového boje“, protože nic jiného prý nám už stejně nezbyvá. Zkusme přesto alespoň na chvíli připustit variantu první, zkusme hledat nové cesty a na nich nové voliče.

Budeme-li hledat, kam se můžeme rozkročit, bude se nám automaticky nabízet úrok doleva. Vždyť jsme v 90. letech nemálo mluvili o sociálně-tržním hospodářství, o sociální trampolíně, oháníme se sociálním učením církve a čtyři roky jsme úspěšně působili v levicové vládě. Jenže ono není „sociální“ jako „sociální“ a už vůbec ne jako „socialistický“. V širším slova smyslu lze za levicové označit veškeré útoky na lidskou svobodu, veškeré snahy dostat člověka pod kontrolu všudypřítomného státu. Levicové smýšlení stojí i v pozadí feminismu, multikulturalismu nebo boje za práva homosexuálů. A tady by se měla křesťanům rozsvítit v hlavě červená kontrolka, že ocitá-li se svoboda a tradiční řád v ohrožení, něco asi nebude v pořádku.

Vylučovací metodou tedy zbývá úrok vpravo! Cože? Strana s nejhudšími voliči by měla jít ještě více doprava? „Pravičák“ je hodně ošklivá nadávka prakticky v celé Evropě! Nejen křesťanská demokracie, ale celá pravice prochází v Evropě krizí identity. Levice stále nachází nová témata. Enviromentalismus je novým náboženstvím. Lidé dychtí po senzacích a po novinkách. Levice je nabízí pod rouškou modernizace či otevírání se. Má-li být pravice opakem, vyvolává nutně dojem jakéhosi zpátečnictví, staromilství, uzavření se. Něco takového opravdu netáhne. Pravice to tedy nemá lehké, chybí jí spojenci. Ale pravice je postavená na tradičních hodnotách. A to by nás zajímat mělo! Co jiného je křesťanství, nežli soubor tradičních hodnot? A dvakrát ani nezáleží, jak jim budeme oficiálně říkat. Jestli křesťanské nebo třeba konzervativní. Podstatné je, že tyto hodnoty uznávají a prakticky žijí miliony lidí, dokonce i ti, u kterých víra v Boha postupem času vyprchala nebo k ní doposud nedospěli. A právě tito lidé by měli být našimi spojenci proti levicovým experimentům všeho druhu.

Nejhorší variantou pro křesťanskou demokracii by bylo pokračování v přešlapování na místě, v lavírování mezi levicí a pravíci. S otevřeným klerikalismem snad naštěstí nikdo nekoketuje. Ale určité nebezpečí jakéhosi skrytého neoklerikalismu tady stále je. V tradičních oblastech, zejména tedy na Moravě, by to po jistou dobu mohlo mít úspěch, ale dlouhodobě tudy cesta nevede. Liberalismus v moderní podobě také není nic pro křesťany. Ať tedy chceme nebo ne, křesťanským demokratům zbývá jediné hodnotový konzervatismus. A právě ty morální hodnoty, na kterých stojí celá křesťanská civilizace, by měly být tím hlavním, čím se budou křesťanští politici odlišovat od ostatních. Hodnotová témata by měla být zdůrazňována na prvním místě. Pro hodnotově orientovanou stranu pak je nepodstatné

její zařazení na pravolevé politické ose, jejím úkolem není, aby se profilevala na ekonomických tématech.

Prý dnes není mezi lidmi po hodnotách poptávka. Jsou však tisíce druhů zboží, po kterém nebyla poptávka, které bylo nové či zapomenuté, a dnes se výborně prodává. Zasloužila se o to dobrá reklama, dobrý marketink. A vedle marketinku obchodního dnes již existuje i marketink politický, je oficiálně uznávanou politologickou disciplínou. Své zboží musíte lidem vnutit, to platí pro trh klasický i politický. Vyžaduje to ovšem velký díl profesionality, politickým amatérům je v dnešní době odzvoněno, pouhé nadšení a dobrý úmysl už nestačí. Velké strany to již pochopily, dbají na profesionalizaci a vzdělávání svých členů. Proto má ODS svoji Liberálně-konzervativní akademii a institut politických studií CEVRO. Mezi křesťanskou akademickou obcí by se také našel dostatek odborníků, kteří by byli ochotni školit například sociální nauku církve, o které se mnoho hovoří, málokdo ji opravdu zná a uplatnění v praxi je téměř nulové. Zapotřebí jsou i odborníci jazykově zdatní a jinak vzdělaní. Těžiště politiky se v poslední době přesunuje od lidí s vizemi k lidem praxe. Křesťanští demokraté proto musí mít připraven dostatek odborníků na nejružnější pozice.

Na semináři se hodně hovořilo i o vnitřních záležitostech KDU-ČSL. O osobnostech, administrativě, o hledání efektivního modelu fungování strany zdola nahoru a zase nazpátek, tedy o formách a metodách vnitrostranické komunikace, o aktivitě či spíše pasivitě mnoha členů a celých základních organizací. To vše jsou vnitřní problémy, které si strana musí vyřešit, chce-li uspět. Nejsou však tím nejpodstatnějším. Lidi zvenčí nezajímá, jak fungujeme. Lidé zvenčí čekají na tu vizi. Čekají, že si konečně ujasníme, kdo jsme, kam chceme a s kým chceme jít. Toto sdělení jim zatím dlužíme a programový sjezd v dubnu 2008 k tomu bude tou nejvhodnější, možná i poslední příležitostí.

Vyhlídky křesťanů v politice: jsou nějaké?

Příloha Perspektivy 23/2007

KDU-ČSL má dnes starosti, jak dál. Bez voličských hlasů se žádná strana na scéně neudrží. Jak a čím získat nové příznivce? Jak formulovat program, který by je přitáhl? KDU-ČSL není sama. Stejnou starost má také unie CDU/CSU v Německu, i když si tam stojí v mnohem lépe než lidovci u nás.

Německý katolický ?obdeník? Die Tagespost (kdysi býval deníkem) tam platí za médium spíše konzervativní. Je ?romtreu? (věrný Římu), ať působil na Petrově stolci Karol Wojtyła nebo dnes Joseph Ratzinger. K laickým iniciativám (typu Wir sind Kirche nebo Volksbegehren) je kritický. Oproti progresivnějšímu týdeníku Christ in der Gegenwart, neméně podnětnému, je více vyhledáván autory z řad katolické akademické elity, jejíž myšlenková úroveň má tradičně dobrý zvuk (toho si všiml už před sto lety Masaryk).

Texty v Die Tagespost jsou solidně fundované, polemiky na jejích stránkách kultivované, argumenty jedné i druhé strany jsou respektované. Úroveň vzdělanosti můžeme německým křesťanům závidět.

Die Tagespost je kolportována v celé německé jazykové oblasti, tedy i v Rakousku a Švýcarsku. Její poslední loňské číslo obohatila příloha věnovaná křesťanskosti německých křesťanských stran. Víme, že jsou dvě a tvoří ?unii?. CSU působí v Bavorsku. Je katolická. V ostatních spolkových zemích (včetně bývalé NDR) působí CDU a je ekumenická. ?

Věříme, že informace o vyhlídkách CDU/CSU je užitečná pro naše lidovce i pro křesťany působící v jiných stranách.

K víře i k církvi (církvim) mají CDU/CSU nejblíž. V posledních desetiletích zaznamenávají odliv voličstva (SPD je na tom podobně). Dříve mohly doufat v nadpoloviční většinu, teď se hoře smiřují s třetinou.

CDU/CSU pronásleduje noční můra, jíž je osud italských křesťanských demokratů, kteří zmizeli ze dne na den. Proč to je a co s tím? Co nabídnout lidu, aby přidal své hlasy? A co raději nenabízet? Je to dilema mezi politickou silou a identitou. Čemu dát přednost?

Demontáž právního státu

U nás známý Manfred Spieker si všímá oblasti, kde je vyklízení pozic zvláště viditelné. Je jí ochrana života, o níž německá legislativa zatím dbá víc než jinde. Autor sleduje proměny právního řádu (který upravuje potraty, výzkum embryí apod.) v posledních desetiletích a zjišťuje jeho postupné ?změkčování?, a to i v době před

sjednocením obou částí země.

Proto mluví o 'demontáži právního státu'. Jeho argumentace je pregnantní, znepokojivá. U nás by asi neobstála, protože půlstoletý 'návyk na potraty' vnímavost širší veřejnosti otupil a ukolébál.

Bůh přichází zkrátka

K podobnému zjištění dospívá i Martina Fietzová, která sleduje diskuse o chystaném programovém textu unionistických stran a srovnává je s dosud platným programem z roku 1994. Programové změny jsou vynucovány změnami společenskými, ekonomickými a generačními. Mladší věkové skupiny ztrácejí vztah k církvím i víře, což je patrné zejména v nových spolkových zemích.

Dosavadní program se ještě hlásil k biblickému pojetí člověka stvořeného Bohem a definoval ideová východiska strany (křesťanský odpor proti nacistické totalitě, sociální etika křesťanských církví, liberální tradice osvětlenství). S těmi se nová generace nedokáže plně identifikovat. Nový návrh proto definuje ideová východiska mlhavěji. Mluví o důstojnosti osoby, o svobodě a odpovědnosti, přičemž Bůh 'přichází zkrátka'. Také sociální učení je odsouváno do pozadí; zdůrazňují se v něm materiální podmínky svobody. Rodinná politika má pečovat o materiální předpoklady péče o děti a má starost i o nesezdané rodičovské páry a osamělé matky.

Vyzdvihuje soužití muže a ženy, chce však tolerovat i párové soužití osob téhož pohlaví (jejich právo na adopci dítěte nadále odmítá). Návrh na nový program vyvolává nesouhlas u dlouholetých členů křesťanských stran.

Politika křesťansky odpovědná

Andreas Püttmann klade polemicky otázku, nakolik jsou CDU/CSU ještě křesťanské, a formuluje kritéria, z nichž má vycházet odpověď. Podle něj záleží na tom, (1) nakolik strana respektuje křesťanskou etiku, (2) jaký je její vztah k církvím a (3) nakolik se víra projevuje v reálném chování jejího personálu. Uznává, že křesťanská strana není totéž, co církev, ale ten rozdíl není propastný. Těžko sice mluvit o nějaké 'křesťanské politice', ale rozhodně existuje politika křesťansky odpovědná. Püttmann tedy klade důraz na individuální motivovanost a odpovědnost politiků.

Stručně řečeno: strana je potud křesťanská, má-li dost křesťanských politiků. Autor se hlásí k politickému krédu Konrada Adenauera (1962):

Nezáleží na počtu hlasů, ale na přesvědčivosti, s níž strana zdůvodňuje světonázorovou orientaci a předkládá své cíle.

Ztráta souvislosti mezi tradicí a modernou Matthias Belafi sleduje osudy křesťanských stran v rámci celé EU. Sdružily se do Evropské lidové strany, nejpočetnější frakce europarlamentu. V té jsou však i strany, které se ke křesťanství výslovně nehlá-

si (francouzští gaullisté, španělská Partido Popular, italská Forza Italia). Po rozšíření EU přibýly i nevypřeslované strany, např. naše ODS. Společným jmenovatelem této frakce je její pravostředovost a oponentura vůči evropské levici, což je pro její integraci málo. A křesťanské strany se tomu přizpůsobují. Přitom politická síla Evropské lidové strany při její nejednotnosti spíše slábne. K tomu přispívá i fakt, že strany deklarující se jako křesťanské mají potíže se svou křesťanskou orientací, i to, že jejich vliv v mateřských zemích klesá (což platí rovněž o CDU/CSU). Tyto strany by se neměly poddávat kolísáním politické libovůle, ale hledat křesťanskou odpověď na nejzávažnější výzvy doby:

1. Dopad globalizace na ekonomiku a zaměstnanost vytváří dilema mezi potřebou reforem a strachem ze ztráty sociálních jistot.
2. Ztrácí se souvislost mezi tradicí a modernou, což vytváří závažné problémy, týkající se vztahu manželství a rodiny, rodiny a zaměstnání, ochrany života, bioetiky. Kompromisy v těchto věcech jsou ničivé a je s podivem, že právě křesťanské strany jsou k nim tak ochotné.
3. Znejasněním křesťanských základů Evropy vzniká stav politické dezorientace; politickým elitám není jasno, zda a co z evropských hodnot je třeba bránit. Zde by měl zaznít hlas křesťanských stran, ty se však svým duchovním základům vzdalují.

Rozpad sovětského bloku změnil politické ovzduší v Itálii Guido Horst analyzuje noční mŕu křesťanských stran, již je rychlý kolaps italské Křesťanské demokracie. Běžně se má za to, že zánik této strany způsobila její zkorumpovanost. To je sice pravda, ale jako důvod nedostatečná (korupce zasahuje všechny italské strany). Závažným faktorem byl rozpad sovětského bloku, který vzal vítr z plachet italským komunistům a změnil politické ovzduší v zemi. Italští ?democristiani? předtím těžili především ze sovětské (komunistické) hrozby. O svém bytostném křesťanském zakotvení italskou veřejnost nepřesvědčili. Jejich dílčích politických cílů se chopily úspěšněji jiné strany. Politicky angažovaní italští katolíci proto ztratili svůj ?domov?, změnil se v přelétavé voliče a věnují svou přízeň buď spíše levicové ?Kopretině? (Prodi), anebo spíše pravicové ?Forza Italia? (Berlusconi).

Češi se svému někdejšímu křesťanství vzdálili České a německé poměry jsou odlišné. A nejen proto, že mezi vysokými funkcionáři německé SPD jsou i praktikující katolíci. Čeští křesťané, včetně těch politicky angažovaných, působí v ?tvrdších? podmínkách. Česká veřejnost se svému někdejšímu křesťanství vzdálila dřív a víc a je k němu odmítavější než německá (srovnatelné poměry panují snad jen v Braniborsku). KDU-ČSL je vybavena materiálně, personálně a ideově méně než německé unionistické strany a více tápe. Lze si přesto vzít z německé diskuse nějaké poučení? ? Snad toto: přestane-li křesťanská strana zdůrazňovat svá křesťanská východiska, změní se ve světonázorově neutrální středovou stranu a není jisté, zda o ni bude volič-

ský zájem, působí-li už v politickém středu jiné strany. Snaha oslovit nejen křesťany, ale obecně lidi dobré vůle, je při poklesu voličského zájmu srozumitelná, záleží však na rozsahu oné dobré vůle. Jde-li o lidi liberálního smýšlení, kteří akceptují křesťanskou etiku jen zčásti a o podstatě křesťanství mají jen matné, ne-li dokonce předsudečné představy, může se snadno stát, že napětí mezi křesťanstvím a duchem doby pronikne do samotné křesťanské strany a oslabí ji zevnitř. Zdá se tedy, že tvrdý chlebiček křesťanských politiků nelze nijak změkčit. Nějaká usnadněná varianta křesťanství ostatně také neexistuje.

Autor textu: Petr Příhoda

Redakce: Petr Pithart, Jaroslav Hulák (602 646 755)

Spolupracovníci redakce: Petr Příhoda, Roman Joch, Michal Pehr, Tomáš Zdechovský

Adresa redakce: EAD, redakce Obzory, Masarykovo nám. 17, 586 01 Jihlava

telefon: +420 567 305 804

fax: +420 567 304 832

webové stránky: www.ead.cz

e-mail redakce: obzory@ead.cz

Vydává: Evropská akademie pro demokracii, Masarykovo nám. 17, 586 01 Jihlava

Náklad: 600 výtisků

Registrace MK: ev. č. MK ČR E 15146

Distribuce časopisu: krajské kanceláře KDU-ČSL (adresy na www.kdu.cz) mají k dispozici několik výtisků; ostatním zájemcům jsou OBZORY zasílány zdarma poštou.

Do adresáře odběratelů se můžete přihlásit písemně či e-mailem na výše uvedené adresy.